

Af samme forfatter:

ET DRØMMESPIL (Gyldendals Teater)

FROKEN JULIE (Gyldendals Teater)

HAN OG HUN, EN GAL MANDS FORSVAR

HJEMSOBOERNE

INFERNO, ENSOM, SORTE FANER

UTOPIER I VIRKELIGHEDEN

TIL DAMASKUS (Gyldendals Teater)

August Strindberg

FADEREN

Sorgespil i tre akter

På dansk ved
Sven Holm

STATENS TEATERSKOLE

371453074

FADEREN

er oversat fra svensk

efter »Faderen».

Stykket blev uropført 1887

på Casinoteatret i København

og udgivet i bogform samme år.

Typografi og omslag: Austin Grandjean.

Bogen er sat med Goudy

og trykt hos Andelsbogtrykkeriet i Odense.

Printed in Denmark 1972.

ISBN 87 00 44531 2

Roller

RITMESTEREN

LAURA, HANS HUSTRU

BERTHA, DERES DATTER

DOKTOR ÖSTERMARK

PRÆSTEN

AMMEN

NÖJD

OPTASSEREN

FØRSTE AKT

En dagligstue hos ritmesteren. Dør i baggrunden til højre. Midt på gulvet et stort, rundt bord med aviser og tidsskrifter. Til højre en lædersofa og bord. I højre hjørne en tapetdør. Til venstre chiffoniere med tafseler; dør ind til lejligheden. Våben på væggene; geværer og jagttasker. Stumtjener ved døren med uniformsfrakker. På det store bord er en lampe tændt.

FØRSTE SCENE *Ritmesteren og præsten i lædersofaen. Ritmesteren i sin daglige uniform og ridestøvler med sporer. Præsten sortklædt, med hvid kravat, uden præstekrave; han ryger pibe.*

Ritmesteren ringer.

OPPASSEREN: Ritmesteren ringede!

RITMESTEREN: Er Nöjd derude?

OPPASSEREN: Nöjd venter på ordrer i køkkenet.

RITMESTEREN: Er han nu i køkkenet igen! Send ham straks ind!

OPPASSEREN: Det skal ske, hr. ritmester. (Går)

PRÆSTEN: Hvad er det nu du har problemer med?

RITMESTEREN: Ah, den lømmel har været i gang med tjenestepigen igen. Det er også forbandet med den fyr!

PRÆSTEN: Er det Nöjd? Det var jo også galt med ham sidste år!

ITMESTEREN: Ja, kan du huske det! Men vil du ikke være så rar at sige ham et par venlige ord, det vil måske trænge ind. Jeg har bandet og svoret og jeg har også givet ham klo, men det rører ham ikke.
RÆSTEN: Nå, så du vil have at jeg skal give ham en prædiken. Hvor meget tror du egentlig Guds ord bider på en kavallerist?

ITMESTEREN: Ja, de bider ikke på mig, det ved du, svoger . . .

RÆSTEN: Det har jeg forstået!

ITMESTEREN: Men på ham! Prøv en gang i det mindste.

ANDEN SCENE *De forrige. Nöjd.*

ITMESTEREN: Hvad har du nu lavet, Nöjd?

ÖJD: Gud bevare hr. ritmesteren, det kan jeg ikke fortælle mens præsten er her.

RÆSTEN: Du skal ikke være genert, min dreng!

ITMESTEREN: Gå nu til bekendelse, ellers ved du hvordan det går.

ÖJD: Jo, vi var altså, vi var nede og danse hos Gabriel, og så, og så sagde Ludvig . . .

ITMESTEREN: Hvad har Ludvig med det her at gøre? Hold dig til sandheden.

ÖJD: Ja, og så sagde Emma at vi skulle gå ud i laden.

ITMESTEREN: Nå, så det var måske Emma der forforte dig?

ÖJD: Ja, det var ikke langt fra. Og sådan er det jo også, at hvis pigen ikke vil, så bliver det ikke til noget.

RITMESTEREN: Kort og godt: er du far til barnet eller er du ikke?

NÖJD: Hvordan skal man kunne vide det?

RITMESTEREN: Hvad står du og siger? Ved du det ikke?

NÖJD: Nej, for det kan man jo aldrig være sikker på.

RITMESTEREN: Var du da ikke alene?

NÖJD: Jo, den gang var jeg, men derfor kan man jo ikke være sikker på at man har været alene om det.

RITMESTEREN: Er det Ludvig du vil give skylden? Er det det du mener?

NÖJD: Det er jo ikke godt at vide hvem man skal give skylden.

RITMESTEREN: Men du har sagt til Emma at du vil gifte dig med hende?

NÖJD: Ja, det bliver man jo altid nødt til at sige.

RITMESTEREN (til præsten): Det er jo forfærdeligt!

PRÆSTEN: Det der, det er en gammel historie! Men hør nu, Nöjd, du er vel alligevel så meget af et mandfolk at du ved om det er dig der er faderen?

NÖJD: Ja, jeg ved godt nok hvad jeg gjorde, men det ved præsten jo også selv, at derfor behøver der ikke at være sket noget.

PRÆSTEN: Hør her min dreng, nu er det dig vi taler om! Og du vil vel ikke lade pigen stå alene tilbage med barnet! Du kan ikke blive tvunget til at gifte dig, men du skal sørge for barnet! Det skal du!

NÖJD: Ja, men så skal Ludvig være med.

RITMESTEREN: Så må sagen gå til doms. Jeg kan ikke rede trådene ud i det her, og det morer mig sandelig heller ikke. Nå, så er det marsch!

PRÆSTEN: Nöjd! En ting til! Hm! Synes du ikke at det

er uhaerligt at lade en pige stå uden tag over hovedet med et lille barn? Synes du egentlig ikke det? Nå, svar mig! Ville du ikke anse en sådan handling for at være ... hm, hm! ...

NÖJD: Jo, hvis jeg vidste at jeg var far til barnet, men se, det kan man jo aldrig være sikker på, hr. pastor. Og gå hele sit liv og slide og slæbe for andres børn, det er ikke morsomt! Det kan hr. pastoren og hr. ritmesteren sikkert selv forstå!

RITMESTEREN: Marsch!

NÖJD: Gud bevare hr. Ritmesteren! (Går)

RITMESTEREN: Men gå nu ikke ud i køkkenet, din lømmel!

TREDJE SCENE Ritmesteren og præsten.

RITMESTEREN: Nå, hvorfor gik du ikke løs på ham!

PRÆSTEN: Hvad siger du? Gav jeg ham ikke hvad han skulle have?

RITMESTEREN: Ah, du sad bare og mumlede for dig selv!

PRÆSTEN: Oprigtig talt, så ved jeg ikke hvad jeg skal sige. Det er synd for pigen, ja; det er synd for knægten, ja. For – tænk nu hvis det ikke er ham der er faderen. Pigen kan amme sit barn i fire måneder på børnehjemmet, så er barnet forsørget for altid, men knægten, han kan ikke amme. Pigen kan bagefter få en god plads i et ordentligt hus, men knægtens fremtid kan være ødelagt hvis han får sin afsked fra regimentet.

RITMESTEREN: Jeg ville min sjæl gerne være i herreds-

fogedens klæder og domme i denne sag. Knægten er nu nok slet ikke så uskyldig, det kan man jo ikke vide, men der er en ting man kan være sikker på: og det er at pigen er skyldig, hvis det nu skal regnes for skyld.

PRÆSTEN: Ja, ja! Jeg dommer ingen! Men hvad var det nu vi talte om, da denne velsignede historie dukkede op. Det var om Bertha og konfirmationen, var det ikke?

RITMESTEREN: Ja, det var vel egentlig ikke om konfirmationen, men om hendes opdragelse i det hele taget. Huset er jo fuldt af kvinder, som allesammen vil opdrage mit barn. Svigermor vil gøre hende til spiritist; Laura vil have at hun skal blive artist; guvernanten vil gøre hende til metodist; gamle Margret vil have at hun skal være baptist; og pigerne vil have hende ind i Frelsens Hær. Selvfølgelig kan det ikke lade sig gøre at flikke en sjæl sammen på den måde, ikke mindst fordi jeg, som har retten til at lede hende, ustandselig bliver modarbejdet i mine bestræbelser. Derfor må jeg have hende væk fra dette hjem.

PRÆSTEN: Du har for mange kvinder, der regerer i dit hus.

RITMESTEREN: Ja, synes du ikke jeg har det! Det er som at gå ind i buret til tigrene. Hvis jeg ikke holdt mine jern glødende under næsen på dem, så ville de sønderrive mig hvert øjeblik det skulle være! Ja, du ler bare, din skælm! Det var ikke nok at jeg tog din søster til hustru, du skulle også narre mig din gamle stedmoder på halsen.

PRÆSTEN: Nå herre gud, man skal ikke have stedmodre i sit eget hus.

RITMESTEREN: Nej, men du synes at det er bedre at have svigermødre i stuen, i det mindste hos andre.

PRÆSTEN: Ja, ja, hver og en har fået sin lod her i livet.

RITMESTEREN: Ja, men jeg har uden tvivl fået for meget. Jeg har jo også min gamle amme, der behandler mig som om jeg stadigvæk gik med hagesmæk. Hun er et rart menneske, gudbevares, men hun hører ikke hjemme her!

PRÆSTEN: Du skal holde styr på kvindfolkene, svoger; du giver dem lov til at regere alt for meget.

RITMESTEREN: Hør her, min ven, vil du give mig opskriften på hvordan man holder styr på et fruentimmer.

PRÆSTEN: Strengt taget, så var Laura – ja, det er jo min egen søster – men hun var alligevel lidt van-skelig.

RITMESTEREN: Laura har nok sine særheder, men det er nu ikke så slemt med hende.

PRÆSTEN: Åh, tal bare frit fra leveren, jeg kender hende.

RITMESTEREN: Hun har fået en romantisk opdragelse og har lidt svært ved at finde sig til rette, men hun er nu en gang min hustru . . .

PRÆSTEN: Og fordi hun er din hustru, så er hun også den bedste. Nej, kære svoger, det er trods alt hende der er mest efter dig.

RITMESTEREN: Hvordan det end forholder sig, så er det i øjeblikket helt galt her i huset. Laura vil ikke give

Bertha fra sig, og jeg kan ikke lade hende blive i dette galehus!

PRÆSTEN: Nå, så Laura vil ikke; ja, i så fald frygter jeg det værste. Da hun var barn plejede hun at lægge sig som en død lige til hun fik trumfet sin vilje igennem, og da hun havde fået det hun ville have, gav hun det tilbage med den forklaring at det ikke var selve tingen hun ville have, men bare sin vilje.

RITMESTEREN: Nå, hun var allerede sådan som barn. En gang imellem kan hun faktisk have sådanne lidenskaber, at jeg ligefrem bliver bange for hende og tror at hun er syg.

PRÆSTEN: Men hvad er det da du vil med Bertha, som kan være så oprørende? Kan man ikke finde et kompromis?

RITMESTEREN: Du må ikke tro at jeg prøver at gøre hende til vidunderbarn eller en kopi af mig selv. Jeg vil ikke agere kobler for min datter og ligefrem opdrætte hende til ægteskab, for hvis hun så aldrig bliver gift, får hun bitre dage. På den anden side vil jeg heller ikke opdrage hende til en mandsgerning, som kræver en lang uddannelse og hvor forarbejdet kan være helt spildt, hvis hun skulle finde på at gifte sig.

PRÆSTEN: Hvordan vil du løse det?

RITMESTEREN: Jeg vil have at hun skal blive lærerinde. Hvis hun ikke bliver gift, kan hun forsørge sig selv og får det ikke værre end de stakkels lærere, som skal dele lønnen med deres familie. Og hvis hun gifter sig, så kan hun bruge det hun har lært på sine børns opdragelse. Lyder det ikke rimeligt?

PRÆSTEN: Jo, det lyder rimeligt! Men har hun på den anden side ikke vist et sådant talent for at male, at det ville være vold mod naturen at undertrykke det?

RITMESTEREN: Nej! Jeg har vist hendes forsøg til en kendt maler, og han siger at det er den slags man kan lære i skolen. Men så kommer der en ung flos herud sidste sommer, som havde meget bedre forstand på det hele, og han siger så at det er et kolossalt talent og dermed var sagen afgjort til Lauras fordel.

PRÆSTEN: Var han forelsket i pigen?

RITMESTEREN: Det er jeg overbevist om!

PRÆSTEN: Gud være med dig, min dreng, for så ser jeg ingen udvej. Hvor er det dog kedeligt alt sammen, og Laura har naturligvis medhold ... derinde fra.

RITMESTEREN: Ja, det kan du regne med! Huset står allerede i lys lue og, mellem os sagt, så er det ikke ligefrem nogen hæderlig kamp, der bliver ført fra den side.

PRÆSTEN (rejser sig): Tror du ikke jeg kender det?

RITMESTEREN: Også du?

PRÆSTEN: Også?

RITMESTEREN: Ja, det værste er, at jeg er begyndt at tro at Berthas fremtid, derinde, bliver bestemt af hadefulde motiver. De kaster om sig med udtryk som at manden nok skal få at se, at kvinden kan både det ene og det andet. Det er manden og kvinden som modstandere, uophørligt, hele dagen. —

Skal du til at gå? Nej, bliv nu til aften. Jeg har vist ikke noget særligt at byde på, men gør det alligevel; du ved at den nye doktor kommer herud. Har du set ham?

PRÆSTEN: Jeg fik et glimt af ham, da jeg kørte forbi. Han så flink og reel ud.

RITMESTEREN: Nåå, det var godt. Tror du det kan blive en forbundsfælle?

PRÆSTEN: Hvem ved? Det kommer an på hvor meget han har haft med kvinder at gøre.

RITMESTEREN: Nej, vil du ikke nok blive?

PRÆSTEN: Nej tak, kære du, jeg har lovet at komme hjem her til aften, og min kone bliver så urolig, hvis det trækker ud.

RITMESTEREN: Urolig? Vred skal du sige! Nå, gør som du vil! Må jeg hjælpe dig med pelsen.

PRÆSTEN: Det er vist meget koldt i aften. Tak skal du have. Du skal passe på dit helbred, Adolf, du ser så nervøs ud!

RITMESTEREN: Ser jeg nervøs ud?

PRÆSTEN: Jaa, du er vist ikke rigtig rask?

RITMESTEREN: Har Laura bildt dig det ind? Nu har hun jo behandlet mig som døds-kandidat i tyve år.

PRÆSTEN: Laura? Nej, men du gør mig urolig. Pas lidt på dig selv! Det er mit råd! Farvel, gamle ven; men var det egentlig ikke konfirmationen du ville tale om?

RITMESTEREN: Slet ikke! Jeg forsikrer dig, det må gå som det bedst kan på den officielle samvittighedsregning, for jeg er hverken noget sandhedsvidne eller

nogen martyr. Det har vi lagt bag os. Nå, farvel med dig. Hils hjemme.

PRÆSTEN: Farvel, min ven. Hils Laura!

FJERDE SCENE *Ritmesteren, senere Laura.*

RITMESTEREN (*åbner chiffonieren og sætter sig ved klappen for at lave regnskab*): Fireogtredivé – ni, treogfyrre – syv, otte, seksoghalvtreds.

LAURA (*kommer ind fra lejligheden*): Vil du være venlig at ...

RITMESTEREN: Et øjeblik! – Seksogtres, enoghalvfjerds, fireogfirs, niogfirs, tooghalvfems, et hundrede. Hvad er der?

LAURA: Jeg forstyrer måske.

RITMESTEREN: Slet ikke! Det drejer sig vel om husholdningspengene?

LAURA: Ja, husholdningspengene.

RITMESTEREN: Læg regningerne her, så skal jeg gå dem igennem.

LAURA: Regningerne?

RITMESTEREN: Ja!

LAURA: Skal der nu være regninger?

RITMESTEREN: Naturligvis skal der være regninger. Husets stilling er usikker, og hvis der bliver lavet opgørelse, så må der også findes regninger, ellers kan man blive straffet som slosagtig skyldner.

LAURA: Hvis husets stilling er dårlig, så er det ikke min skyld.

RITMESTEREN: Det er netop det der skal opklares ved hjælp af regningerne.

LAURA: Hvis forpagteren ikke betaler, så er det ikke min skyld.

RITMESTEREN: Hvem var det der anbefalede forpagteren på det varmeste? Dig! Men hvorfor anbefalede du et – for at sige det mildt – sjuskehoved?

LAURA: Og hvorfor antog du sjuskehovedet?

RITMESTEREN: Fordi jeg ikke fik lov til at spise i fred og ikke sove i fred og ikke arbejde i fred, for I havde fået ham herud. Du ville have ham fordi din bror gerne ville slippe af med ham, svigermor ville have ham fordi jeg ikke ville have ham, guvernanten ville have ham fordi han var missionsk, og gamle Margret, hun ville have ham fordi hun havde kendt hans mormor da hun var barn. Derfor blev han ansat; og hvis jeg ikke havde taget ham, så ville jeg sidde på galehuset nu eller jeg ville ligge i familiegraven. Nå – her har du så husholdningspengene og lommepengene. Regningerne kan jeg få senere.

LAURA (*nej*): Tusind tak! – Holder du også regnskab med hvad du selv giver ud udenfor husholdningen?

RITMESTEREN: Det angår ikke dig.

LAURA: Nej, det er sandt, lige så lidt som mit barns opdragelse angår mig. Har herrerne truffet deres beslutning nu efter aftenens konference?

RITMESTEREN: Jeg havde allerede truffet min beslutning inden, og jeg havde derfor kun tilbage at meddele den til den eneste ven, som familien og jeg har fælles. Bertha skal indlogeres i byen og hun rejser om fjorten dage.

LAURA: Hos hvem skal hun indlogeres, hvis jeg må være så fri at spørge?

RITMESTEREN: Hos auditor Sävberg.

LAURA: Den fritænker!

RITMESTEREN: Ifølge gældende lov skal børnene opdrages i faderens tro.

LAURA: Og moderen har ingenting at sige i den sag.

RITMESTEREN: Absolut ingenting! Hun har solgt sin førstefødselsret i henhold til loven og har afstået sine rettigheder mod at manden tager sig af hende og hendes barn.

LAURA: Altså ingen ret over sit eget barn?

RITMESTEREN: Nej, absolut ingen! Har man en gang solgt en vare, kan det ikke lade sig gøre at få den tilbage og samtidig beholde pengene.

LAURA: Men hvis faderen og moderen nu var fælles om at bestemme . . .

RITMESTEREN: Hvordan skulle det gå til. Jeg vil have at hun bor i byen, du vil have at hun bor hjemme. Den aritmetiske løsning ville være at hun forblev på jernbanestationen, midt mellem byen og hjemmet. Det er et problem som ikke kan løses! Forstår du!

LAURA: Så må det ophæves! – Hvad ville Nöjd herinde?

RITMESTEREN: Det er min erhvervshemmelighed!

LAURA: Som hele kokkenet kender.

RITMESTEREN: Godt, så kender du den også!

LAURA: Ja, jeg kender den.

RITMESTEREN: Og du står allerede klar med dommen?

LAURA: Den står skrevet i loven!

RITMESTEREN: Der står ikke i loven hvem der er barnets fader.

LAURA: Nej, men det plejer man at vide.

RITMESTEREN: Der er kloge folk som påstår at man aldrig kan være sikker på den slags.

LAURA: Det var mærkeligt! Kan man ikke være sikker på hvem der er fader til et barn?

RITMESTEREN: Nej, det påstår man!

LAURA: Det var mærkeligt! Hvordan kan faderen så have udstrakte rettigheder over kvindens barn?

RITMESTEREN: Det har han kun, hvis han tager forpligtelserne på sig eller hvis forpligtelserne bliver pålagt ham. Og i ægteskabet er der jo ingen tvivl om hvem der er faderen.

LAURA: Er der ingen tvivl?

RITMESTEREN: Nej, det håber jeg ikke!

LAURA: Nå, hvad så i de tilfælde hvor hustruen har været utro?

RITMESTEREN: Et sådant tilfælde foreligger ikke her! Har du mere at spørge om?

LAURA: Slet ikke!

RITMESTEREN: Så går jeg op på mit værelse, og du vil måske være så venlig at sige til når doktoren kommer. *(Lukker chiffonieren og rejser sig)*

LAURA: Det skal ske!

RITMESTEREN *(går ud gennem tapetdøren til højre)*: Så snart han er her, jeg vil nødig være uhøflig mod ham. Forstår du? *(Går)*

LAURA: Jeg forstår!

FEMTE SCENE *Laura alene; hun betragter de sedler hun holder i hånden.*

SVIGERModerens stemme (*indefra*): Laura!

LAURA: Ja!

SVIGERModerens stemme: Er min te blevet færdig!

LAURA (*i døren til lejligheden*): Den skal komme med det samme! (*Går mod forstuedøren i baggrunden, da oppasseren åbner den og melder: Doktor Östermark*)

DOKTOREN: Frue!

LAURA (*går ham i møde og giver ham hånden*): Velkommen doktor! Hjertelig velkommen til huset. Ritmesteren er gået ud, men han kommer tilbage om et øjeblik.

DOKTOREN: De må undskylde at jeg kommer for sent, men jeg har netop været på et sygebesøg.

LAURA: Vær så god at sætte Dem ned! Vær så god!

DOKTOREN: Tak, frue.

LAURA: Ja, der er megen sygdom på egnen for tiden, men jeg håber alligevel De kommer til at befinde Dem godt. Og for os, der sidder alene her ude på landet, har det stor betydning at finde en læge som interesserer sig for sine klienter; og om Dem, doktor, har jeg hørt så meget godt, at jeg håber vi må få det bedste forhold til hinanden.

DOKTOREN: De viser mig alt for stor ære, kære frue, men jeg håber på den anden side for Deres egen skyld at De ikke alt for ofte får brug for mine besøg. Deres familie plejer jo at være rask og . . .

LAURA: Ja, akutte sygdomme har vi heldigvis ikke haft, men det står alligevel ikke til som det burde.

DOKTOREN: Ikke det?

LAURA: Herregud, det er desværre ikke så godt alt sammen, som man kunne ønske.

DOKTOREN: Ah, De forskrækker mig!

LAURA: Der findes forhold i en familie som man på grund af ære og samvittighed bliver tvunget til at holde skjult for hele verden . . .

DOKTOREN: Undtagen for sin læge.

LAURA: Derfor er det min smertelige pligt fra første øjeblik at fortælle Dem hele sandheden.

DOKTOREN: Kan vi ikke vente med denne samtale til jeg har haft den ære at blive forestillet for ritmesteren?

LAURA: Nej! De må høre på mig først, så kan De møde ham.

DOKTOREN: Det drejer sig altså om ham?

LAURA: Ja, om ham, min stakkels, elskede mand.

DOKTOREN: De gør mig urolig, frue, og tro mig, jeg føler med Dem i Deres ulykke!

LAURA (*tager lommestørklædet op*): Min mand er syg i sjælen. Nu ved De det og så kan De selv dømme.

DOKTOREN: Hvad er det De siger! Jeg har med beundring læst ritmesterens fortræffelige afhandlinger om mineralogi, og jeg har altid fæstet mig ved hans stærke og klare intelligens.

LAURA: Virkelig? Det ville glæde mig hvis alle vi der står ham nær skulle have taget fejl.

DOKTOREN: Men det kan jo være at hans sjæleliv er forstyrret på andre områder. Fortæll!

LAURA: Det er også det vi er bange for! Forstår De, han har sommetider de mest bizarre ideer, som han

Jo ligesom andre lærde mænd kunne have for sig selv, hvis de ikke virkede forstyrrende på hele hans families eksistens. For eksempel har han en mani med at købe alt muligt.

DOKTOREN: Det lyder betænkeligt; men hvad er det han køber?

LAURA: Hele kister fulde af bøger, som han aldrig læser.

DOKTOREN: Nå, at en lærd mand køber bøger kan vel ikke være så slemt.

LAURA: De tror ikke på det jeg siger?

DOKTOREN: Jo, kære frue, jeg er overbevist om at De tror på det De siger.

LAURA: Men er det for eksempel rimeligt at et menneske i et mikroskop kan se hvad der foregår på en anden planet?

DOKTOREN: Siger han at han kan det?

LAURA: Ja, det siger han.

DOKTOREN: I et mikroskop?

LAURA: I et mikroskop, ja!

DOKTOREN: Det lyder betænkeligt, hvis det er tilfældet!

LAURA: Hvis det er tilfældet! De har altså ingen tiltro til mig, doktor, og jeg sidder her og indvier Dem i familiens hemmelighed . . .

DOKTOREN: Hør nu, kære frue, Deres fortrolighed gør mig ære, men som læge må jeg undersøge alt og prøve mig frem inden jeg kan dømme. Har ritmesteren vist symptomer på lunefuldhed eller ustadig vilje?

LAURA: Om han har? Vi har været gift i tyve år og han har endnu aldrig truffet en beslutning uden at ændre den.

DOKTOREN: Er han stivsindet?

LAURA: Han skal altid have sin vilje, men når han har fået lov at bestemme, giver han det hele fra sig og beder mig træffe beslutningerne.

DOKTOREN: Det lyder betænkeligt og må holdes under stadig observation. Forstår De, frue, det er viljen som er sjælens rygrad; hvis den bliver såret, så falder sjælen fra hinanden.

LAURA: Og guderne skal vide at jeg har måttet lære at efterkomme alle hans ønsker gennem disse lange prøvelsens år. Ah, De skulle vide hvilket liv jeg har gennemlidt ved hans side, De skulle vide det!

DOKTOREN: Kære frue, Deres ulykke bevæger mig dybt og jeg lover Dem at gøre alt hvad der står i min magt. Jeg beklager Dem af hele mit hjerte og beder Dem have uindskrænket tillid til mig. Men efter det De har fortalt mig vil jeg bede Dem om én ting til. Undlad at vække tanker som kan gøre stærkt indtryk på den syge, thi i en ubefæstet hjerne udvikles de hurtigt og kan let blive til monomanier eller fikse ideer. Forstår De mig?

LAURA: Jeg skal altså lade være at vække hans mistænksomhed!

DOKTOREN: Netop, ja! Man kan nemlig indbilde en syg hvad som helst, netop fordi han er så modtagelig for alt.

LAURA: Nå, sådan! Ja, så forstår jeg Dem! Ja! – Ja!

(Det ringer inde fra lejligheden.) Undskyld, det er min mor som vil tale med mig. Et øjeblik ... Se, nu kommer Adolf ...

SJETTE SCENE Doktoren. Ritmesteren fra tapetdøren.

RITMESTEREN: Ah, De er her allerede, doktor! Hjertelig velkommen til huset!

DOKTOREN: Hr. ritmester! Det er mig en overordentlig glæde at gøre en så berømt videnskabsmands bekendtskab.

RITMESTEREN: Ah, jeg beder. Mit embede tillader mig nu ingen mere dybtgående forskning, men jeg tror alligevel at jeg er på sporet af en opdagelse.

DOKTOREN: Jaså!

RITMESTEREN: Forstår De, ved hjælp af spektralanalyse har jeg undersøgt meteorsten og jeg har fundet kul, altså spor af organisk liv! Hvad siger De til det?

DOKTOREN: Kan De se det i mikroskopet?

RITMESTEREN: Nej i spektroskopet, for pokker!

DOKTOREN: Spektroskopet! Undskyld! Nå, så kan vi snart få at vide hvad der sker på Jupiter!

RITMESTEREN: Nej, ikke hvad der sker, men hvad der er sket. Hvis bare den velsignede boghandler i Paris ville sende mig bøgerne, men jeg tror at alle verdens boghandlere har svoret sig sammen. Tænk engang, i to måneder er der ikke en eneste som har svaret på rekvisitioner, breve eller rasende telegrammer! Jeg bliver vanvittig af det her, og jeg kan ikke begribe hvordan det hænger sammen!

DOKTOREN: Ah, det er nok det sædvanlige smøleri – det er ikke værd at fare op over den slags.

RITMESTEREN: Nej, for fanden, men jeg kan ikke få min afhandling færdig til tiden, og jeg ved at der er nogen i Berlin som arbejder med det samme. Men det var jo slet ikke det vi skulle tale om! Det var om Dem. Vil De bo her, så har vi en lille lejlighed i flojen, eller vil De hellere bo i den gamle embedsbolig?

DOKTOREN: Ganske som De vil have det.

RITMESTEREN: Nej, som De vil! Sig det ligeud!

DOKTOREN: Det må ritmesteren bestemme!

RITMESTEREN: Nej, jeg bestemmer ingenting. Det er Dem der skal fortælle mig hvordan De vil indrette Dem. Jeg vil ingenting. Absolut ingenting!

DOKTOREN: Nej, men jeg kan ikke bestemme ...

RITMESTEREN: Så fortæl mig da i Jesu navn hvordan De vil have det, menneske. Jeg har slet ingen vilje hvad denne sag angår, ingen mening om den, ingen ønsker! Er De sådan et pjok, at De ikke ved hvad De selv vil! Svar mig nu eller jeg bliver vred!

DOKTOREN: Hvis jeg kun skal tage hensyn til mig selv, så vil jeg gerne bo her!

RITMESTEREN: Godt! – Tak skal De have! – Ah! – De må tilgive mig, doktor, men intet pincer mig så meget som at høre et menneske sige at der er noget der er ham ligegyldigt. (Ringer)

Amnen ind.

RITMESTEREN: Nå, så det er dig, Margret. Hør min ven, ved du om flojen er gjort i stand til doktoren?

AMMEN: Ja, hr. ritmester, det er den!

RITMESTEREN: Godt! Så skal jeg ikke optage doktorens tid, De er sikkert også træt. Farvel og på gensyn; jeg håber vi træffes i morgen.

DOKTOREN: God aften, hr. ritmester!

RITMESTEREN: Og jeg formoder at min hustru har sat Dem lidt ind i forholdene, så De nogenlunde ved hvordan landet ligger.

DOKTOREN: Deres fortræffelige kone har givet mig vink om både det ene og det andet, som det kan være nødvendigt at vide for en udenforstående. God aften, hr. ritmester.

SYVENDE SCENE Ritmesteren. Ammen.

RITMESTEREN: Hvad vil du, min ven! Er der noget?

AMMEN: Hør nu, lille hr. Adolf.

RITMESTEREN: Ja, gamle Margret. Snak du bare, du som er den eneste jeg kan høre på uden at få spasmer.

AMMEN: Hør nu hr. Adolf, skulle han ikke komme fru en i møde på halvvejen og blive enig med hende i denne historie med barnet. Tænk dog på at en mor ...

RITMESTEREN: Tænk på en far, Margret!

AMMEN: Så, så! En far har andet end sit barn, men en mor har kun sit barn.

RITMESTEREN: Ja, sådan er det netop, min kære. Hun har kun en byrde, men jeg har tre, og hendes byrde, den bærer jeg. Tror du ikke jeg var blevet til andet her i livet end en gammel soldat, hvis jeg ikke havde haft hende og hendes barn.

AMMEN: Ja, det var ikke det jeg kom for at tale om.

RITMESTEREN: Nej, det tror jeg gerne, for du ville godt have at det blev mig der havde skylden.

AMMEN: Tror hr. Adolf ikke at jeg vil hans bedste?

RITMESTEREN: Jo, kære ven, det tror jeg, men du ved ikke hvad der er det bedste for mig. Forstår du, det er ikke tilstrækkeligt for mig at have givet barnet liv, jeg vil også give det min sjæl.

AMMEN: Nej, se det forstår jeg ikke. Men alligevel synes jeg man må kunne blive enige.

RITMESTEREN: Du er ikke min ven, Margret!

AMMEN: Er jeg ikke? Ah, Gud hvor hr. Adolf dog snakker. Tror han at jeg kan glemme at han var mit barn, da han var lille.

RITMESTEREN: Nå, min kære, har jeg da glemt det? Du har været som en mor for mig, du har hidtil været på min side når jeg havde alle andre mod mig, men nu, hvor det gælder, nu svigter du mig og går over til fjenden.

AMMEN: Fjenden!

RITMESTEREN: Ja, fjenden! Du ved jo godt hvordan det står til her i huset, du som har set alt, fra først til sidst.

AMMEN: Jeg har set tilstrækkeligt! Men herregud, hvorfor skal to mennesker da pine livet af hinanden; to mennesker der ellers er så gode og vil alle andre det godt. Sådan er fru en aldrig mod mig eller nogen af de andre ...

RITMESTEREN: Nej, kun mod mig, det ved jeg godt. Men du skal også vide, Margret, at hvis du svigter

mig nu, så begår du en stor synd. For nu bliver der spundet rænker mod mig, og denne doktor, han er ikke min ven!

AMMEN: Ak, hr. Adolf mistror da også alle mennesker, men se, det er fordi han ikke har den sande tro; ja, sådan er det.

RITMESTEREN: Men du og baptisterne har fundet den eneste rette tro, ikke sandt? Jo, du må være lykkelig?

AMMEN: Ja, jeg er ikke så ulykkelig som hr. Adolf! Men bøjer han sit hjerte, så skal han få at se at Gud vil gøre ham lykkelig i kærligheden til næsten.

RITMESTEREN: Det er mærkeligt, men så snart du taler om Gud og kærligheden, så bliver din stemme så hård og dine øjne så fulde af had. Nej, Margret, du har bestemt ikke den sande tro.

AMMEN: Ja, han gør sig stolt og hård af lærdom, men den rækker alligevel ikke så langt når det gælder.

RITMESTEREN: Hvor det ydmyge hjerte kan tale hovmodigt. Nej, naturligvis kan lærdom ikke hjælpe dyr som jer!

AMMEN: Han burde skamme sig! Men gamle Margret, hun er alligevel den der holder mest af sin store, store dreng, og han skal nok komme tilbage, som det artige barn, når uvejret bryder løs.

RITMESTEREN: Margret! Tilgiv mig, men du må tro mig, her er ingen andre end dig, som vil mit bedste. Hjælp mig, for jeg føler at der snart vil komme til at ske noget her. Jeg ved ikke hvad det er, men det er ikke godt, det der nu er ved at ske. (*Skrig inde*

fra lejligheden) Hvad var det! Hvem er det der skriger!

OTTENDE SCENE *De forrige. Bertha ind fra lejligheden.*

BERTHA: Far, far, hjælp mig! Du må redde mig!

RITMESTEREN: Hvad er der, mit elskede barn! Fortæl mig det!

BERTHA: Hjælp mig! Jeg tror hun vil slå mig!

RITMESTEREN: Hvem vil slå dig? Sig det! Sig det!

BERTHA: Mormor! Men det var min egen skyld, for jeg narrede hende!

RITMESTEREN: Fortæl hvad det er!

BERTHA: Ja, men du må ikke sige det til nogen! Hører du, jeg beder dig!

RITMESTEREN: Nej, men sig så hvad det er!

Ammen går.

BERTHA: Jo! Om aftenen plejer hun at skrue ned for lampen og så sætter hun mig ved bordet med en pen i hånden og et stykke papir. Og så siger hun at ånderne skal skrive.

RITMESTEREN: Hvad siger du! Og det har du ikke fortalt mig for!

BERTHA: Undskyld – jeg turde ikke, for mormor siger at ånderne hævner sig hvis man fortæller noget. Og så skriver pennen, men jeg ved ikke om det er mig. Og nogen gange går det godt, men nogen gange så går det slet ikke. Og når jeg bliver træt, så kommer der ingenting, men så skal det alligevel komme. Og i aften, da tror jeg at jeg skrev godt,

men så sagde mormor at det var fra Stagnelius, og at jeg havde narret hende; og så blev hun forfærdelig vred.

RITMESTEREN: Tror du på at der findes ånder?

BERTHA: Jeg ved det ikke!

RITMESTEREN: Men jeg ved at de ikke findes!

BERTHA: Men mormor siger at far ikke forstår det og at det er meget værre med far, som kan se til andre planeter.

RITMESTEREN: Nå, så det siger hun! Siger hun det! Hvad siger hun så mere?

BERTHA: Hun siger at du ikke er nogen troldmand!

RITMESTEREN: Det har jeg heller ikke sagt. Du ved hvad meteorsten er! Ja, sten som er faldet ned fra andre himmellegemer. Dem kan jeg undersøge og sige om de indeholder de samme stoffer som vores jord. Det er det eneste jeg kan se.

BERTHA: Men mormor siger at der er noget som hun kan se og som du ikke kan se.

RITMESTEREN: Så lyver hun!

BERTHA: Mormor lyver ikke!

RITMESTEREN: Hvorfor ikke?

BERTHA: Så lyver mor også!

RITMESTEREN: Hm!

BERTHA: Hvis du siger at mor lyver, så tror jeg aldrig mere på dig!

RITMESTEREN: Det har jeg ikke sagt, og derfor skal du også tro på mig, når jeg fortæller dig at du for din egen skyld, at du for din fremtids skyld er nødt til at rejse hjemmefra! Vil du det? Vil du flytte til byen og lære noget fornuftigt!

BERTHA: Ah, ja, hvor vil jeg gerne flytte til byen og komme væk herfra, ligemeget hvorhen! Bare jeg får dig at se en gang imellem, nej, ofte, derinde hos de andre er det alt sammen så tungt, lige så uhyggeligt som en nat midt om vinteren, men når du kommer, far, så er det ligesom når vi tager dobbeltvinduerne ud om foråret!

RITMESTEREN: Mit elskede barn! Mit kære barn!

BERTHA: Men far, du skal være god mod mor, hører du; hun græder så tit!

RITMESTEREN: Hm! – Du vil altså gerne flytte til byen?

BERTHA: Ja! Ja!

RITMESTEREN: Men hvad nu hvis mor ikke vil have det?

BERTHA: Men det skal hun!

RITMESTEREN: Men hvis hun ikke vil?

BERTHA: Ja, så ved jeg ikke hvordan det skal gå! Men det skal hun! Det skal hun!

RITMESTEREN: Vil du selv bede hende om det?

BERTHA: Du skal bede hende af hele dit hjerte, for hun bryder sig ikke om mig!

RITMESTEREN: Hm! – Men hvis du vil og jeg vil og hun ikke vil, hvad skal vi så gøre?

BERTHA: Ah, så bliver det altsammen så svært igen! Hvorfor kan I ikke begge to . . .

NIENDE SCENE *De forrige. Laura.*

LAURA: Nå, så Bertha er her! Så kan vi måske få hendes egen mening at høre, nu hvor hendes skæbne skal afgøres.

RITMESTEREN: Barnet kan vel næppe have nogen mening om hvordan en ung piges liv kan forme sig –

det skulle vi derimod have lettere ved at forudse, eftersom vi har fulgt udviklingen hos adskillige unge piger.

LAURA: Men når vi nu har forskellig mening om den ting, kan vi jo lade Berthas give udslaget.

RITMESTEREN: Nej, jeg lader ingen trænge ind på mine rettigheder, hverken kvinder eller børn. Bertha, lad os være alene nu.

Bertha går ud.

LAURA: Du var bange for hendes mening, fordi du troede den ville blive til min fordel.

RITMESTEREN: Jeg ved at hun selv helst vil hjemmefra, men jeg ved også at du har magt til at ændre hendes vilje efter dine egne ønsker.

LAURA: Ah, er jeg så mægtig?

RITMESTEREN: Ja, du har en satanisk magt til at få din vilje igennem, men det får den der ikke skyr nogen midler jo altid. Hvordan fik du for eksempel doktor Norling til at rejse og hvordan fik du den nye herud?

LAURA: Ja, hvordan fik jeg det?

RITMESTEREN: Du fornærmede den første så han måtte rejse, og fik din bror til at samle stemmer til ham her.

LAURA: Ja, det var jo ikke så svært og i øvrigt helt lovligt. Skal Bertha rejse nu?

RITMESTEREN: Ja, hun rejser om fjorten dage.

LAURA: Har du bestemt det?

RITMESTEREN: Ja!

LAURA: Har du fortalt Bertha det?

RITMESTEREN: Ja!

LAURA: Så bliver jeg nødt til at prøve at forhindre det!

RITMESTEREN: Det kan du ikke!

LAURA: Ikke! Tror du en mor lader sit barn komme ud blandt dårlige mennesker for at lære at alt det moderen har indprentet hende er de rene tåbeligheder så hun resten af sit liv må føle sig foragtet af sin egen datter.

RITMESTEREN: Tror du en far vil tillade uvidende og indbildske kvinder at lære datteren hvor stor en charlatan faderen var?

LAURA: Det ville nu ikke betyde så meget med faderen.

RITMESTEREN: Hvorfor ikke?

LAURA: Fordi moderen står barnet nærmere, efter at man nu har opdaget at ingen med sikkerhed kan vide hvem der er far til et barn.

RITMESTEREN: Hvad har det med denne sag at gøre?

LAURA: Du kan ikke vide om du er Berthas far!

RITMESTEREN: Kan jeg ikke vide det!

LAURA: Nej, det som ingen kan vide, ved du vel heller ikke!

RITMESTEREN: Er det din spøg?

LAURA: Nej, jeg benytter mig kun af din egen lærdom. Hvordan kan du for øvrigt vide at jeg ikke har været dig utro?

RITMESTEREN: Jeg tror meget om dig, men ikke det, og heller ikke at du ville fortælle mig det, hvis det var sandt.

LAURA: Hvis jeg nu ville tåle alt, at blive udstødt, for-

agtet, alt, for at kunne beholde og bestemme over mit barn, og hvis jeg nu virkelig var oprigtig når jeg sagde: Bertha er mit, men ikke dit barn! Hvis jeg nu ...

RITMESTEREN: Hold så op!

LAURA: Hvis jeg nu gjorde det: så ville din magt være forbi!

RITMESTEREN: Efter at du havde ført bevis for at jeg ikke var faderen!

LAURA: Det skulle ikke være så svært! Ville du have at jeg gjorde det?

RITMESTEREN: Hold så op!

LAURA: Det ville naturligvis være tilstrækkeligt at opgive navnet på den rigtige far og gøre rede for sted og tidspunkt, for eksempel – hvornår var det Bertha blev født? – tredje år efter brylluppet ...

RITMESTEREN: Hold så op! Ellers ...

LAURA: Ellers hvad? Ja, vi holder op nu! Men tænk dig godt om for du handler eller træffer afgørelser! Og gør dig fremfor alt ikke til grin!

RITMESTEREN: Jeg finder alt dette meget sorgeligt!

LAURA: Og desto mere bliver du til grin!

RITMESTEREN: Men du gør ikke!

LAURA: Nej, så fornuftigt har vi fået det indrettet.

RITMESTEREN: Det er derfor man ikke kan kæmpe med jer.

LAURA: Hvorfor indlader du dig så i kamp med en fjende der er dig overlegen.

RITMESTEREN: Overlegen?

LAURA: Ja! Det er mærkeligt, men jeg har aldrig set på en mand uden at føle mig overlegen.

RITMESTEREN: Så skal du en gang få din overmand at se, så du aldrig kan glemme det.

LAURA: Det bliver interessant.

AMMEN (ind): Middagen er serveret. Vil herskabet komme ind og spise?

LAURA: Ja, gerne!

Ritmesteren *tover; sætter sig i en lænestol ved sofa-bordet*

LAURA: Kommer du ind og spiser til aften?

RITMESTEREN: Nej, tak, jeg skal ingenting have!

LAURA: Hvorfor? Er der noget du er ked af?

RITMESTEREN: Nej, men jeg er ikke sulten.

LAURA: Kom nu her, ellers vil man begynde at stille spørgsmål som – ikke er nødvendige! – Vær nu rar! – Nå, du vil ikke, så bliv siddende der!
(Går)

AMMEN: Hr. Adolf! Hvad skal dette her betyde?

RITMESTEREN: Jeg ved ikke hvad det er der sker. Kan du forklare mig hvordan I kan behandle en gammel mand som om han var et barn!

AMMEN: Jeg forstår det ikke, men det er måske fordi I er børn af kvinder, alle I mænd, store som små...

RITMESTEREN: Men der er ingen kvinde som er født af en mand. Ja, men jeg er jo Berthas far. Svar mig, Margret, tror du ikke jeg er det: Tror du ikke?

AMMEN: Ah, Gud hvor er han barnlig. Selvfølgelig er han da sit eget barns far. Kom nu ind og spis, og sid ikke der og surmule! Så, så kom nu her!

RITMESTEREN (rejser sig): Ud med dig kvinde! Til helvede med jer, hekse! (Til forstuedøren) Sværd! Sværd!

Sin mand som sætt
i liv = ud og
fægte

OPPASSEREN (ind): Hr. ritmester!

RITMESTEREN: Lad spænde for den lille kane, nu, med det samme!

AMMEN: Hr. ritmester! Hør nu . .

RITMESTEREN: Uld kvinde! Med det samme!

AMMEN: Herre min Gud, hvad skal der nu ske?

RITMESTEREN (tager huen på og ordner sig for at gå ud): Vent mig ikke hjem igen før midnat! (Går)

AMMEN: Jesus Kristus, hvad skal alt dette ende med?

ANDEN AKT

Samme dekoration som forrige akt. Lampen på bordet er tændt; det er nat.

FØRSTE SCENE *Doktoren. Laura.*

DOKTOREN: Efter det der fremgik af vor samtale, er jeg endnu ikke blevet helt overbevist om denne sag. For det første var det en misforståelse, da De sagde at han var kommet til disse forbavsende resultater om andre himmellegemer ved hjælp af et mikroskop. Da jeg nu har fået at vide at det var et spektroskop, så er han ikke alene befriet for mistanken om sindsforstyrrelse, men han har endog i høj grad gjort sig fortjent som videnskabsmand.

LAURA: Ja, men det har jeg slet ikke sagt!

DOKTOREN: Kære frue, jeg har nedskrevet vor samtale og jeg kan huske at jeg netop spurgte Dem om dette hovedpunkt, eftersom jeg troede at jeg havde hørt forkert. Man må være uhyre samvittighedsfuld med anklager som måske kan have betydning for at en mand bliver erklæret umyndig.

LAURA: Erklæret umyndig?

DOKTOREN: Ja, De er vel klar over at en person der er erklæret sindssyg mister både sine borgerlige rettigheder og sine familierettigheder.

LAURA: Nej, det vidste jeg ikke.

DOKTOREN: Der er endnu et punkt som forekommer

mig mistænkeligt. Han fortalte at han ikke får svar på sine breve til boghandlerne. Tillad mig at spørge om De – i den bedste hensigt – har været så uforstående at gribe ind.

LAURA: Ja, det har jeg. Men det var min pligt at værne om husets interesser, og jeg kunne ikke lade ham ruinere os alle uden at gribe ind.

DOKTOREN: Undskyld mig, men jeg tror ikke De har været i stand til at forudse følgerne af en sådan handling. Hvis han opdager Deres skjulte indblanding, har han god grund til at være mistænksom og så vil hans mistænksomhed vokse som en lavine. Desuden har De forhindret ham i at få det han ville have, og derved gjort ham endnu mere irritabel. De har sikkert selv følt hvordan det slider i sjælen, når ens varmeste ønsker bliver modarbejdet og ens vilje bliver strækket.

LAURA: De kan tro jeg har følt det!

DOKTOREN: Så kan De også selv forestille Dem hvordan han har oplevet det.

LAURA (rejser sig): Det er midnat og han er endnu ikke kommet hjem. Så kan man vente sig det værste.

DOKTOREN: Men fortæl mig frue, hvad var det der skete i aften da jeg var gået; jeg må vide det alt sammen.

LAURA: Han fantaserede og havde de mærkeligste ideer. Kan De tænke Dem, han bildte sig ind at han ikke er far til sit eget barn.

DOKTOREN: Det var sært. Men hvor kom han på den idé?

LAURA: Det ved jeg virkelig ikke. Hvis det da ikke skyldtes at han netop havde forhørt en af gårds-karlene i en faderskabssag, og da jeg tog pigen i forsvar, forivrede han sig og sagde at ingen kunne vide hvem der er far til et barn. Guderne skal vide at jeg gjorde alt hvad jeg kunne for at berolige ham, men nu tror jeg ikke længere på at der findes nogen hjælp. (Græder)

DOKTOREN: Det her kan jo ikke fortsætte; her må gøres noget, men alligevel sådan at man ikke vækker hans mistanke. Sig mig, har ritmesteren tidligere haft den slags griller?

LAURA: For seks år siden skete der noget lignende og da vedkendte han selv, ja, oven i købet i et brev til lægen, at han var bange for at miste sin forstand.

DOKTOREN: Ja, ja, ja, det her er en historie med dybe rødder i familielivets ukrænkelighed – og alt dette – jeg kan ikke spørge Dem ud om alting, jeg må holde mig til det jeg kan se. Men gjort gerning står desværre ikke til at ændre og kuren må tilpasses til det der er sket. – Hvor tror De han er henne nu?

LAURA: Det har jeg ingen anelse om. Han har jo så mange vanvittige indfald.

DOKTOREN: Vil De have at jeg venter her til han kommer hjem? For at undgå mistanke kunne jeg jo sige at jeg har set til Deres mor, fordi hun var sløj.

LAURA: Ja, det er godt! Men gå ikke fra os, doktor! Hvis De vidste hvor jeg er urolig. Men ville det ikke være bedre at fortælle ham rent ud hvordan De ser på hans tilstand.

DOKTOREN: Det fortæller man aldrig en sindssyg, ikke

før han selv begynder at tale om det, og selv da kun undtagelsesvis. Det afhænger helt af det der sker. Men vi skal ikke blive siddende her; måske må jeg få lov at sætte mig i værelset ved siden af, så ser det alt sammen mindre arrangeret ud.

LAURA: Ja, det er bedre, så kan Margret sidde herude. Hun plejer altid at sidde oppe og vente til han kommer hjem og hun er den eneste som har en smule magt over ham. (*Går til døren i venstre side*) Margret! Margret!

AMMEN: Hvad vil fruen! Er herren kommet hjem?

LAURA: Nej, men du skal blive siddende her og vente på ham; og når han kommer skal du sige at min mor er blevet syg og at doktoren derfor er kommet.

AMMEN: Ja, ja; jeg skal nok sørge for at alt går godt.

LAURA (*åbner døren til lejligheden*): Vil doktoren være venlig at komme herind.

DOKTOREN: Tak, frue!

ANDEN SCENE Ammen ved bordet; hun tager salmebog og briller frem.

AMMEN: Ja, ja! Ja, ja! (*Læser halvhøjt*)

En jammerlig og ussel ting
er livet, vi er snart hos Gud.
Dødsenglen svæver os omkring
og råber over verden ud:
Forfængelighed, forfængelighed!

Ja, ja! Ja, ja!

Alt hvad der ånder på vor jord,
til jorden falder for hans stav,
og sorgen ene hos os bor.

Hun ridser på den store grav:
Forfængelighed, forfængelighed!

Ja, ja!

BERTHA (*er kommet ind med en kaffekande og et brøderi; taler stille*): Margret, må jeg sidde sammen med dig? Der er så uhyggeligt deroppe!

AMMEN: Du gode Gud; er Bertha ikke gået i seng endnu?

BERTHA: Jeg må jo sy på fars julegave, forstår du. Og her har jeg noget godt til dig!

AMMEN: Ja, men kæreste, det går slet ikke an; Bertha skal jo tidlig op i morgen; og klokken er over tolv.

BERTHA: Det gør ikke noget. Jeg tør ikke sidde alene deroppe, for jeg synes det spøger.

AMMEN: Ja, hvad sagde jeg! I kommer til at sande mine ord, huset her har ingen god ånd. Hvad var det Bertha hørte?

BERTHA: Ah, ved du hvad jeg hørte – én der sang oppe på loftet.

AMMEN: På loftet! Midt om natten!

BERTHA: Ja, jeg har aldrig hørt en så sorgelig, sorgelig sang. Og det lød som om den kom fra lofts værelset, hvor vuggen står, du ved, der til venstre...

AMMEN: Ah nej, åh nej! Og så dette herrens vejr i nat! Jeg tror at skorstenene snart blæser ned... »Ak, hvad er dog livet her? – Jammer, plage, stort besvær, – når man tror at bedst det var – idel møje kun man har.« – Ja, mit kære barn, må Gud give os en god jul!

BERTHA: Margret, er det rigtigt at far er syg?

AMMEN: Ja, Bertha, han er syg!

BERTHA: Så kan vi ikke holde jul. Men hvordan kan han være oppe når han er syg?

AMMEN: Jo, mit barn, hans sygdom er sådan at han kan være oppe. Stille, der er nogen ude i entreen. Skynd dig op og gå i seng og tag kaffekanden med ud; ellers bliver herren vred.

BERTHA (*går ud med bakken*): God nat, Margret!

AMMEN: God nat, mit barn og Gud velsigne dig!

TREDJE SCENE Ammen. Ritmesteren.

RITMESTEREN (*tager overtojet af*): Er du oppe endnu?

Gå i seng med dig!

AMMEN: Åh, jeg ville sidde og vente...

Ritmesteren tænder et lys; han åbner klappen på chiffonieren; sætter sig ved den og tager breve og aviser op af lommen.

AMMEN: Hr. Adolf!

RITMESTEREN: Hvad vil du mig?

AMMEN: Den gamle frue er syg. Og doktoren er her!

RITMESTEREN: Er det alvorligt?

AMMEN: Nej, det tror jeg ikke. Det er kun en forkølelse.

RITMESTEREN (*rejser sig*): Hvem var far til dit barn, Margret?

AMMEN: Åh, det har jeg jo fortalt så mange gange, det var den fyldebøtte til Johansson.

RITMESTEREN: Er du sikker på at det var ham?

AMMEN: Hvad er det for barnagtigheder; selvfølgelig er jeg sikker på det, eftersom han var alene om det.

RITMESTEREN: Ja, men var han sikker på at han var

alene? Nej, det kunne han ikke være, men du kunne være sikker på det. Kan du se, det er der forskellen er.

AMMEN: Jeg kan ikke se nogen forskel.

RITMESTEREN: Nej, du kan ikke se den, men forskellen er der alligevel! (*Bladrer i et fotografialbum på bordet*) Synes du at Bertha ligner mig? (*Betrakter et portræt i albummet*)

AMMEN: Hr. Adolf og Bertha ligner hinanden som to dråber vand!

RITMESTEREN: Vedkendte Johansson sig faderskabet?

AMMEN: Åh, det var han jo tvunget til.

RITMESTEREN: Det er forfærdeligt! – Der er doktoren!

FJERDE SCENE Ritmesteren. Ammen. Doktoren.

RITMESTEREN: God aften, doktor. Hvordan går det med min svigermor?

DOKTOREN: Jo, det er ikke noget alvorligt; hun har forvredet den venstre fod en smule.

RITMESTEREN: Jeg synes Margret sagde at det var en forkølelse. Der er tilsyneladende forskellige opfat-
telser af den sag. Gå i seng med dig, Margret!

Ammen går. Pause.

RITMESTEREN: Vær så god at sid ned, hr. doktor.

DOKTOREN (*sætter sig*): Mange tak!

RITMESTEREN: Er det sandt at man får stribede fol hvis man krydser en zebra og en hoppe?

DOKTOREN (*forbavset*): Det er fuldkommen rigtigt!

RITMESTEREN: Er det sandt at de følgende fol også bliver stribede, selv om man fortsætter avlen med en hingst?

DOKTOREN: Ja, det er også rigtigt.

RITMESTEREN: En hingst kan altså under visse omstændigheder være far til stribede søl, og omvendt?

DOKTOREN: Ja, det kan forekomme.

RITMESTEREN: Det vil sige: afkommets lighed med faderen beviser ingenting?

DOKTOREN: Ah...

RITMESTEREN: Det vil sige: faderskabet kan ikke bevises.

DOKTOREN: Ah – nå...

RITMESTEREN: De er enkemand og har haft børn?

DOKTOREN: Ja – a...

RITMESTEREN: Folte De Dem ikke en gang imellem latterlig som far. Der er ingenting der er så komisk som at se en far gå med sit barn i hånden ned ad gaden eller at høre en far tale om sine børn. »Min hustrus børn«, burde han sige. Folte De aldrig det falske i Deres position, havde De aldrig anfægtelser af tvivl, jeg vil ikke kalde det mistanke, for jeg går som gentleman ud fra at Deres hustru var hævet over enhver mistanke?

DOKTOREN: Nej, det havde jeg faktisk aldrig, men se hr. ritmester, sine børn må man tage imod i god tro, siger Goethe, tror jeg nok.

RITMESTEREN: God tro, når det drejer sig om en kvinde? Det er risikabelt.

DOKTOREN: Ah, der er så mange slags kvinder.

RITMESTEREN: Nyere undersøgelser har godtgjort at der kun er en slags! – Da jeg var ung, var jeg stærk og – for nu at prale – en smuk mand. Jeg tænker i denne forbindelse på to korte episoder, der siden

har skræmt mig. Den ene gang var om bord på en damper. Vi var nogle venner, der sad sammen i salonen. Overfor mig kom den unge servitrice og satte sig, hun græd og fortalte at hendes forlovede var gået ned med et skib. Vi beklagede hende og jeg bestilte champagne. Efter det andet glas rørte jeg hendes fod; efter det fjerde hendes knæ, og inden det blev morgen havde jeg trøstet hende.

DOKTOREN: Det var vel bare en pludselig grille!

RITMESTEREN: Nu kommer den anden og det var en standhaftig grille. Jeg var i Lysekil. Der var en ung frue, som havde sit barn med sig, men manden boede i byen. Hun var religiøs og havde yderst strenge principper, hun prædikede moral for mig, jeg går ud fra at hun var fuldstændig hæderlig. Jeg lånte hende en bog, to bøger; da hun skulle rejse gav hun mig, usædvanlig nok, bøgerne tilbage. Tre måneder senere fandt jeg netop i de bøger et visitkort med en temmelig tydelig erklæring. Den var uskyldig, så uskyldig som en kærlighedserklæring fra en gift kvinde nu kan være til en fremmed herre, som aldrig har forsøgt sig over for hende. Og nu kommer moralen: Tro ikke for meget!

DOKTOREN: Tro heller ikke for lidt!

RITMESTEREN: Nej, kun lige tilstrækkeligt! Men ser De, doktor, den kvinde var helt ubevidst så skurkagtig at hun fortalte sin mand at hun sværmede for mig. Det er netop det der er faren, at de er ubevidste om deres instinktive skurkagtighed. Dette er en formildende omstændighed, men det kan ikke opheve dommen, kun gøre den mildere!

DOKTOREN: Hr. ritmester, Deres tanker bevæger sig i en sygelig retning og De burde tage vare på dem.

RITMESTEREN: De skal ikke bruge ordet sygelig. Ser De, alle dampkedler eksploderer når manometeret viser 100, men 100 er ikke det samme for alle kedler; forstår De? Nå, men De er jo her for at bevogte mig. Hvis jeg nu ikke havde været en mand, så ville jeg have haft ret til at anklage Dem, eller beklage mig, som det så snedigt hedder, og jeg ville måske også kunne give Dem hele diagnosen og hvad mere er: sygdomshistorien, men nu er jeg desværre en mand, og jeg har kun tilbage, ligesom romeren, at lægge armene over kors på brystet og holde vejret til jeg dør. God nat!

DOKTOREN: Hr. ritmester! Hvis De er syg kan det ikke gå Deres ære som mand for nær at fortælle mig alt. Jeg må også høre den anden part i sagen!

RITMESTEREN: Jeg troede det var tilstrækkeligt at høre den ene.

DOKTOREN: Nej, hr. ritmester. Og De skal vide, at da jeg horte fru Alving holde ligtale over sin døde mand, så tænkte jeg ved mig selv: det er jo en forbandet skam at den fyr er død!

RITMESTEREN: Tror De da at han ville have talt, hvis han havde været levende? Og tror De at man ville tro nogen af de døde mænd hvis de stod op igen? God nat, hr. doktor! De hører at jeg er helt rolig og De kan trygt gå ind og gå i seng!

DOKTOREN: Så god nat da, hr. ritmester. Denne sag kan jeg ikke længere have med at skaffe.

RITMESTEREN: Er vi uvenner?

DOKTOREN: Langt fra. Det er blot en skam at vi ikke kan være venner! God nat. (Går)

RITMESTEREN (følger doktoren til døren i baggrunden; derefter går han hen til den venstre dør, åbner den på klem): Kom ind, så kan vi tale sammen! Jeg hørte at du stod og lyttede.

FEMTE SCENE Laura kommer forlegen ind. Ritmesteren sætter sig hen ved chiffonieren.

RITMESTEREN: Det er allerede sent, men nu må vi tale ud med hinanden. Sæt dig ned! (Pause) Jeg var nede på posthuset i aften og hentede breve! Af disse breve fremgår det at du har tilbageholdt både udgået og indgået post. Følgen er at den tid jeg har spildt sandsynligvis har ødelagt resultatet af mit arbejde.

LAURA: Det var velvilligt ment fra min side, du forsøgte nemlig dit embede for det andet arbejde.

RITMESTEREN: Det var nok ikke kun velvilje, thi du vidste udmærket at jeg en dag ville vinde større hæder ved det andet arbejde end ved mit embede, men du ville fremfor alt ikke risikere at jeg skulle vinde hæder, eftersom det ville fremhæve din egen ubetydelighed. Dernæst har jeg opfanget nogle breve, som er stilet til dig.

LAURA: Det var nobelt gjort.

RITMESTEREN: Ser du, du nærer vist høje tanker om mig, som det hedder. Det fremgår nemlig at du igennem længere tid har samlet alle mine tidligere venner imod mig ved stædigt at udbrede et rygte om min sindstilstand. Og dine anstrengelser har

båret frugt, thi nu er der ikke et menneske som tror at jeg er vel forvaret, lige fra chefen og ned til køkkenpigen. Nu forholder det sig imidlertid således med min sygdom: min forstand fejler ingenting, som du godt ved, jeg kan både passe mit embede og mine forpligtelser som far, mine følelser har jeg endnu nogenlunde magt over, i det mindste så længe viljen ikke har lidt overlast; men du har gnavet og gnavet på den og snart kan den miste fæstet i tandhjulene og så snurrer hele urværket baglæns op. Jeg vil ikke appellere til dine følelser, for dem mangler du helt, det er det der er din styrke, men jeg appellerer til dine egne interesser.

LAURA: Jeg lytter!

RITMESTEREN: Du har ved din opforsel haft held til at vække min mistænksomhed, så min dommekraft er blevet forplumret og mine tanker er begyndt at fare vild. Det er dette vanvid som nærmer sig og som du har ventet på; og det kan komme når som helst. Nu opstår der imidlertid et problem for dig: har du mest interesse af at jeg bliver ved at være rask eller at jeg ikke er rask! Tænk dig om! Bryder jeg sammen, så mister jeg mit embede, og så står I der! Dør jeg, så bliver min livsforsikring udbetalt til jer. Men hvis jeg tager livet af mig, så får I ingenting. Du kan således kun være interesseret i at jeg lever mit liv til ende.

LAURA: Skal det her være en fælde?

RITMESTEREN: Netop! Det afhænger kun af dig om du vil gå udenom den eller springe i den.

LAURA: Du siger at du vil tage livet af dig! Men det gør du ikke!

RITMESTEREN: Er du sikker på det! Tror du at en mand kan leve videre, når han ingenting og ingen har at leve for?

LAURA: Du kapitulerer altså?

RITMESTEREN: Nej, jeg foreslår fred.

LAURA: Og på hvilke vilkår?

RITMESTEREN: At jeg får lov at beholde min forstand.

Befri mig for min mistanke og jeg opgiver kampen.

LAURA: Hvilken mistanke?

RITMESTEREN: Om Berthas herkomst.

LAURA: Er der nogen mistanke om den?

RITMESTEREN: Ja, hos mig er der; og den har du vakt.

LAURA: Har jeg?

RITMESTEREN: Ja, du har dryppet den som bulmeurtsdråber i mit øre, og omstændighederne har ladet den vokse. Befri mig fra uvisheden, sig mig lige ud: sådan er det, og du har på forhånd fået min tilgivelse.

LAURA: Jeg kan vel ikke tage en skyld på mig som jeg ikke har.

RITMESTEREN: Hvad skulle det gøre, du kan jo være sikker på at jeg ikke rober det. Tror du en mand vil gå rundt og udbasunere sin egen skam.

LAURA: Hvis jeg siger at det ikke er sådan, så får du ingen vished, men hvis jeg siger at det er sådan, så får du vished. Du ønsker altså at det faktisk er sådan.

RITMESTEREN: Det er mærkeligt, men det er vel fordi

der aldrig kan føres beviser for det første tilfælde, men kun for det andet.

LAURA: Har du nogen anledning til din mistanke?

RITMESTEREN: Både ja og nej!

LAURA: Jeg tror du ønsker at gøre mig skyldig, for at du kan afskedige mig og bagefter blive eneherre over barnet. Men du fanger ikke mig i den fælde.

RITMESTEREN: Tror du jeg ville tage mig af en andens barn, hvis jeg fik vished for din skyld?

LAURA: Nej, det er jeg overbevist om at du ikke vil, og derfor indser jeg at du løj for, da du gav mig din tilgivelse på forhånd.

RITMESTEREN (rejser sig): Laura, du må redde mig og min forstand. Du forstår jo ikke hvad det er jeg siger. Hvis barnet ikke er mit, så har jeg ingen retigheder over det og jeg vil ingen have, men det er jo det eneste du vil. Ikke sandt? Eller måske er der noget andet du vil, noget mere? Du vil have magten over barnet, men beholde mig som forsorger?

LAURA: Magten, ja. Har hele denne kamp på liv og død haft med andet at gøre end magten?

RITMESTEREN: For mig, som ikke tror på et kommende liv, var barnet mit liv efter dette. Det var min evighedstanke, og måske den eneste som har en parallel i virkeligheden. Hvis du tager den bort er mit liv hugget af.

LAURA: Hvorfor blev vi ikke skilt da tid var?

RITMESTEREN: Fordi barnet bandt os til hinanden; men hånden blev en lænke. Og hvordan blev det det? Hvordan? Jeg har aldrig for tænkt over det, men nu dukker erindringen op – som en anklage eller

måske som en dom. Vi havde været gift i to år og vi havde ingen børn, du ved bedst selv hvorfor. Jeg blev pludselig syg og lå for døden. I et øjeblik hvor jeg er feberfri hører jeg en stemme i dagligstuen. Det var dig og sagførereren, der talte om min formue, som jeg dengang ejede endnu. Han forklarede at du ikke kan arve noget, fordi vi ikke har nogen børn, og han spørger dig om du er gravid. Hvad du svarede kunne jeg ikke høre. Jeg blev rask, og vi fik et barn. Hvem er faderen?

LAURA: Du!

RITMESTEREN: Nej, det er ikke mig! Her ligger en forbrydelse begravet, det begynder at stinke fra den. Og hvilken djævelsk forbrydelse! Sorte slaver har I været fintfølede nok til at give fri, men de hvide beholder I. Jeg har arbejdet og slaved for dig og dit barn, din mor, dine tjenestefolk; jeg har ofret min livsbane og min karriere, jeg har udstået tortur, piskning, søvnløshed og uro for jeres eksistens så mine hår er blevet grå; det var alt sammen for at du skulle kunne leve uden bekymringer og når du blev gammel genopleve tilværelsen i dit eget barn. Jeg har tålt alt uden at klage, fordi jeg troede at jeg var far til dette barn. Det du har gjort er den simpleste form for tyveri, det mest brutale slaveri. Jeg har udstået sytten års straffearbejde og været uskyldig, hvad kan du give mig til gengæld for det?

LAURA: Nu er du virkelig blevet vanvittig!

RITMESTEREN (sætter sig ned): Det er jo det du håber på! Og jeg har set hvordan du har arbejdet på at skjule din forbrydelse. Jeg har haft medlidenhed

med dig, fordi jeg ikke forstod din sorg; jeg har ofte dulmet din onde samvittighed, fordi jeg troede at det kun var en sygelig tanke jeg jog på flugt; jeg har hørt dig skrig i sovne uden at jeg ville høre efter. Nu kan jeg huske det, det var forrige nat – det var Berthas fødselsdag. Klokken var mellem to og tre om morgenen og jeg sad oppe og læste. Du skreg som om der var en der ville kvæle dig: »nej, kom ikke, kom ikke!« Jeg bankede i væggen for at – fordi jeg ikke ville høre mere. Jeg har gået længe med min mistanke, men jeg havde ikke mod til at høre den bekræftet. Alt dette har jeg gennemgået for din skyld, hvad vil du gøre for mig?

LAURA: Hvad kan jeg gøre! Jeg vil sværge ved Gud og alt hvad der er mig helligt at du er far til Bertha.

RITMESTEREN: Hvad hjælper det, når du for har sagt at en mor både kan og bør begå alle forbrydelser for sit barns skyld. Jeg beder dig, ved alt hvad vi har haft sammen, jeg beder dig som den sårede om nådestødet: sig mig alt. Ser du ikke at jeg er hjælpeløs som et barn, hører du ikke at jeg klager mig som et barn til sin mor; vil du ikke glemme at jeg er en mand, at jeg er en soldat, som med et ord kan tæmme mennesker og dyr; jeg beder kun om medlidenhed fordi jeg er syg, jeg opgiver tegnet på min magt og jeg bønfalder om nåde.

LAURA (er gået hen til ham og lægger sin hånd på hans pande): Hvad er det! Du græder jo, menneske!

RITMESTEREN: Ja, jeg græder, selvom jeg er en mand. Men har en mand ikke øjne? Har en mand ikke hænder, lemmer, sanser, svagheder, lidenskaber?

Lever han ikke af den samme mad, bliver han ikke såret af de samme våben; bliver han ikke varmet og afkølet af den samme vinter og sommer som en kvinde? Bløder vi ikke hvis vi stikker os? Taber vi ikke vejret, hvis I kilder os? Dør vi ikke, hvis I forgifter os? Hvorfor skulle en mand ikke have lov at klage sig og en soldat at græde? Fordi det er umandligt! Men hvorfor er det umandligt?

LAURA: Græd du kun, mit barn, nu har du din mor hos dig igen. Kan du huske at det var som din anden mor jeg først kom ind i dit liv. Din store stærke krop manglede sjælskraft, og du var et kæmpebarn som enten var kommet for tidligt til verden eller måske var uønsket.

RITMESTEREN: Ja, sådan var det nok; far og mor ville ikke have mig og derfor blev jeg selv født uden vilje. Derfor synes jeg at jeg blev større, da du og jeg blev et, og derfor blev det dig der måtte bestemme; i kasernen og overfor de menige var jeg den der befalede, hos dig var jeg den der adlød, og jeg voksede gennem dig, jeg så op til dig som et højere begavet væsen, jeg lyttede til dig som om jeg var dit uforstandige barn.

LAURA: Ja, sådan var det, og derfor elskede jeg dig som mit barn. Men ved du, jo, du så det nok, at hver gang dine følelser ændrede natur og du optrådte som min elsker, så følte jeg skam, og dit favntag var en glæde som blev afløst af samvittighedsnag som om det var blodet der følte skam. Moderen blev elskerinde, hul!

RITMESTEREN: Jeg så det, men jeg forstod det ikke. Og

når jeg troede at jeg læste din foragt for min manglende mandighed, ville jeg vinde dig som kvinde netop ved at være mand.

LAURA: Deri lå misforståelsen. Moderen var din ven, ser du, men kvinden var din fjende, og kærligheden mellem konnene er kamp; og tro ikke at jeg gav mig; nej, jeg gav mig ikke, jeg tog – det jeg ville have. Men på et punkt var du overlegen, det følte jeg og det ville jeg have at du selv skulle føle.

RITMESTEREN: Nej, du var altid den overlegne; du kunne hypnotisere mig selv om jeg var vågen, så jeg hverken så eller hørte, men kun adlød dig; du kunne give mig en rå kartoffel og bilde mig ind at det var en fersken; du kunne tvinge mig til at beundre dine enfoldige indfald som om de var geniale; du kunne have fået mig til at blive forbryder, ja, til at begå alle mulige gemene handlinger. Du manglede nemlig forstanden, og i stedet for at føre mine råd ud i livet, handlede du helt efter dit eget hovede. Men da jeg senere vågnede til eftertanke og følte min ære krænket, ville jeg udviske tanken gennem en stor handling, en bedrift, en opdagelse eller et hæderligt selvmord. Jeg ville gå med i krigen, men jeg fik ikke lov. Så er det jeg kaster mig over videnskaben. Og nu, hvor jeg skulle række hånden ud for at tage imod frugten, så hugger du armen af. Nu er jeg æreløs og kan ikke leve længere, thi en mand kan ikke leve uden ære.

LAURA: Men en kvinde kan?

RITMESTEREN: Ja, for hun har sine børn, og det har han ikke. – Men både vi og alle andre mennesker be-

gynder vore liv så langsomt; som børn var vi ubevidste, fulde af fantasier, idealer og illusioner, og så vågnede vi; det lod sig altså gøre, men vi vågnede med fodderne ved hovedgærdet, og den der vækkede os var selv en søvngænger. Når kvinder bliver gamle og ophører med at være kvinder, får de skæg på hagen, jeg gad vidst hvad mænd får når de bliver gamle og ophører med at være mænd? De hanner der havde gallet var pludselig ikke længere hanner, men kapuner, og poularderne svarede på deres lokkeråb, så da solen skulle til at stå op befandt vi os der, vi sad midt i måneskinnet med ruiner til alle sider, fuldstændig som i de gode, gamle dage. Det havde kun været en lille morgenlur med vilde dromme, og der var slet ingen opvågning.

LAURA: Du skulle jo have været forfatter!

RITMESTEREN: Ja, hvem ved!

LAURA: Nu er jeg søvnig, hvis du har flere fantasier, så gem dem til i morgen.

RITMESTEREN: Først et ord til om realiteter. Hader du mig?

LAURA: Ja, sommetider! Når du er mand.

RITMESTEREN: Det er jo som racehad, det her. Hvis det er sandt at vi nedstammer fra aberne, så må det i det mindste være fra to forskellige arter. Vi ligner jo slet ikke hinanden.

LAURA: Hvad vil du nu sige med alt det?

RITMESTEREN: Jeg føler at der er en af os der må bukke under i denne kamp.

LAURA: Hvem?

RITMESTEREN: Den svageste, naturligvis!

LAURA: Og den stærkeste, har han også ret?

RITMESTEREN: Han har altid ret eftersom det er ham der har magt!

LAURA: Så har jeg ret.

RITMESTEREN: Har du da allerede magten?

LAURA: Ja, og det ifølge loven, når jeg i morgen sætter dig under formynderskab.

RITMESTEREN: Under formynderskab?

LAURA: Ja! Og derefter opdrager jeg mit barn alene uden at skulle lytte til dine visioner.

RITMESTEREN: Og hvem skal betale opdragelsen, når jeg ikke længere eksisterer?

LAURA: Din pension!

RITMESTEREN (*går truende hen imod hende*): Hvordan kan du få mig sat under formynderskab?

LAURA (*tager et brev frem*): Ved hjælp af dette brev som ligger i bevidnet afskrift på overformynderiet.

RITMESTEREN: Hvilket brev?

LAURA (*trækker sig baglæns ud mod den venstre dør*): Dit eget! Din erklæring til lægen om at du er vanvittig!

Ritmesteren betragter hende stum.

LAURA: Nu har du opfyldt din bestemmelse som den beklageligvis nødvendige far og som forsørger. Du behøves ikke længere, og du kan gå. Du kan gå nu, hvor du har måttet indse at min forstand er lige så stærk som min vilje; du ville jo ikke blive her og erkende det selv!

Ritmesteren går hen til bordet; han tager den tændte lampe og kaster den efter Laura, som har trukket sig baglæns ud gennem døren.

TREDJE AKT

Samme dekoration som forrige akt. Men en anden lampe. Tapetdøren er barrikaderet med en stol.

FØRSTE SCENE *Laura. Ammen.*

LAURA: Har du fået nøglerne?

AMMEN: Fået dem? Nej, Gud hjælpe mig, jeg tog dem selv fra herrens toj, som Nöjd havde fået udl af børste.

LAURA: Det er altså Nöjd, som har vagten i dag?

AMMEN: Ja, det er Nöjd selv!

LAURA: Giv mig nøglerne!

AMMEN: Ja, men det er jo det samme som at stjele. Hører fruén hvordan han går ovenpå. Frem og tilbage. Frem og tilbage.

LAURA: Er døren ordentlig lukket?

AMMEN: Ja, vist er den ordentlig lukket!

LAURA (*åbner chiffonieren og sætter sig ved klappen*): Læg bånd på dine følelser, Margret. Nu gælder det om at bevare roen for at redde os alle. (*Det banker*) Hvem er det?

AMMEN (*åbner døren til gangen*): Det er Nöjd.

LAURA: Lad ham komme ind!

NÖJD (*ind*): Depeche fra obersten!

LAURA: Giv mig den! (*Læser*) Jaså! – Nöjd, har du taget alle patroner fra geværer og tasker?

NÖJD: Jeg har gjort som befålet!

LAURA: Vent så udenfor, til jeg har besvaret oberstens brev!

Nöjd går. Laura skriver.

AMMEN: Hør, frue! Hvad er det nu han går og laver deroppe!

LAURA: Vær stille mens jeg skriver!

Man hører lyden af en sav.

AMMEN (*halvhojt for sig selv*): Ah, Gud, se i nåde til os alle! Hvad skal dette ende med?

LAURA: Sådan ja; giv det her til Nöjd! Og min mor må ikke få noget at vide om alt dette! Hører du!

Ammen går ud ad døren. Laura trækker skuffer ud i chiffonieren og tager forskellige papirer frem.

ANDEN SCENE *Laura. Præsten tager en stol og sætter sig ved siden af Laura ved chiffonieren.*

PRÆSTEN: God aften, kære søster. Jeg har ikke været hjemme hele dagen, som du ved, jeg er først lige kommet. Her er virkelig sket alvorlige ting.

LAURA: Ja, kære broder, en sådan nat og en sådan dag har jeg aldrig oplevet før.

PRÆSTEN: Nå, jeg ser at du trods alt ikke har lidt overlast.

LAURA: Nej, Gud være lovet, men tænk på hvad der kunne være sket.

PRÆSTEN: Men sig mig en ting; hvordan begyndte alt dette. Jeg har allerede hørt så mange forskellige udlægninger.

LAURA: Det begyndte med hans vilde fantasier om at han ikke var far til Bertha, og endte med at han kastede den trængte lampe i ansigtet på mig.

PRÆSTEN: Det er jo forfærdeligt! Det er jo fuldt udviklet vanvid. Og hvad vil I nu gøre?

LAURA: Vi må prøve at forhindre nye voldsomheder, og doktoren har sendt bud efter en spændetroje fra hospitalet. Imens har jeg sørget for at obersten er blevet underrettet og jeg prøver at sætte mig ind i husets anliggender, som han har røgtet meget tilfældigt.

PRÆSTEN: Det er en tragisk historie, men jeg har altid ventet mig noget i den retning. Ild og vand må jo ende med en eksplosion! Hvad er det du har i skuffen?

LAURA (*har trukket en skuffe ud af chiffonieren*): Se, her har han gemt alt muligt!

PRÆSTEN (*leder i skuffen*): Herre Gud! Der har han din dukke; og der din dåbskyse; og Berthas rangle; og dine breve; og medaljonen . . . (*Tørre opmene*) Han må trods alt have holdt meget af dig, Laura. Den slags ting går jeg ikke og gemmer!

LAURA: Jeg tror han har holdt meget af mig engang, men tiden, tiden forandrer så meget!

PRÆSTEN: Hvad er det for et stort papir? – Skødet på gravstedet! – Ja, så hellere graven end sindssygehospitalet! Laura! Sig mig: har du slet ingen skyld i alt dette?

LAURA: Jeg? Hvordan skulle jeg have skyld i at et andet menneske bliver vanvittig?

PRÆSTEN: Ja-ja! Jeg skal ikke blande mig i det her! Blod er trods alt tykkere end vand!

LAURA: Hvad tager du dig den frihed at antyde?

PRÆSTEN (*fikserer hende*): Hør en gang!

LAURA: Hvad?

PRÆSTEN: Hør en gang! Du kan vel ikke ligefrem benægte at det er i overensstemmelse med dine ønsker at du nu er alene om at opdrage barnet.

LAURA: Hvad mener du!

PRÆSTEN: Hvor jeg beundrer dig!

LAURA: Mig! Hm!

PRÆSTEN: Og jeg skal være formynder for denne frænkler! Ved du hvad, jeg har altid betragtet ham som ugræs i vor ager!

LAURA (med en kort, undertrykt latter; derpå hurtig alvorlig): Og dette vover du at sige til mig, der er hans hustru?

PRÆSTEN: Ah, du er stærk, Laura! Utrolig stærk! Ligesom ræven i saksen: du vil hellere bide dit eget ben af end du vil lade dig fange! – Ligesom mestertyven: ingen medskyldig, end ikke din egen samvittighed! – Se dig i spejlet! Det tør du ikke!

LAURA: Jeg bruger aldrig spejl!

PRÆSTEN: Nej, du tør ikke! – Lad mig se din hånd! – Ikke ét afslørende blodstænk, ikke ét spor af den lumske gift! Et lille, uskyldigt mord, som ikke kan rammes af loven; en ubevidst forbrydelse. Ubevidst? Ja, det er en kon opfindelse! Hører du hvor han arbejder deroppe! – Vøgt dig; hvis den mand slipper løs, så saver han dig i to dele!

LAURA: Du snakker så meget, man skulle tro du havde dårlig samvittighed! – Anklag mig bare, hvis du kan!

PRÆSTEN: Det kan jeg ikke!

LAURA: Nej, der ser du! Du kan ikke, og derfor er jeg

uskyldig! – Tag dig nu af din myndling, så skal jeg tage mig af min! – Der er doktoren!

TREDJE SCENE *De forrige. Doktoren.*

LAURA (rejser sig): Velkommen, doktor. De vil da i det mindste hjælpe mig. Ikke sandt? Og her er desværre ikke meget at stille op. Hører De hvor han tår sig deroppe? Er De nu blevet overbevist?

DOKTOREN: Jeg er overbevist om at der er begået en voldshandling, men nu er det spørgsmålet om voldshandlingen skal anses for at være et anfald af vrede eller af vanvid!

PRÆSTEN: Men bortset fra selve anfaldet, må De da indrømme at han havde fikse ideer.

DOKTOREN: Jeg tror at De, hr. pastor, har endnu mere fikse ideer!

PRÆSTEN: Min personlige overbevisning om de højeste ting . . .

DOKTOREN: Lad overbevisningen ligge! – Min frue, det afhænger helt af Dem om De finder at Deres mand bør straffes med fængsel og bøde eller med sidsygehospitalet! Hvilken opfattelse har De selv af ritmesterens opførsel?

LAURA: Jeg kan ikke svare på det nu!

DOKTOREN: De har altså ingen personlig overbevisning om hvad der bedst tjener familjens interesser? Hvad mener hr. pastoren?

PRÆSTEN: Ja, i begge tilfælde bliver der skandale . . . det er ikke godt at vide.

LAURA: Men hvis han kun bliver idømt en bøde for vold, så kan han jo gentage volden.

DOKTOREN: Og hvis han kommer i frængsel slipper han hurtigt ud igen. Vi anser det altså for mest formålstjenligt for alle parter hvis han allerede nu bliver behandlet som vanvittig. – Hvor er ammen?

LAURA: Hvorfor det?

DOKTOREN: Hun skal give den syge spændetrojen på, når jeg har snakket med ham og givet ordre! Men ikke for! Jeg har – tojet liggende derude! (*Går ud i forstuen og kommer ind med en stor bylt.*) Vær venlig og bed ammen om at komme ind!

Laura ringer.

PRÆSTEN: Frygteligt, frygteligt!

Ammen kommer ind.

DOKTOREN (*tager trojen frem*): Se efter her! Det er meningen at De skal liste denne trøje over ritmesteren bagfra, når jeg finder det nødvendigt, for at hindre de voldsomme anfald. Som De ser har den meget lange ærmer, de skal hindre hans bevægelser. Og man binder dem på ryggen. Her går to remme gennem nogle spænder, dem gør De bag-efter fast til stoleryggen eller sofaen, hvad der nu passer bedst. Vil De gøre det?

AMMEN: Nej, hr. doktor, det kan jeg ikke; jeg kan ikke.

LAURA: Hvorfor gør De det ikke selv, doktor?

DOKTOREN: Fordi den syge ikke har tiltro til mig. De, frue, burde være den nærmeste til det, men jeg er bange for at han heller ikke har tiltro til Dem.

Laura gør en grimace.

DOKTOREN: Måske De, hr. pastor...

PRÆSTEN: Nej, jeg vil gerne bede mig fritaget!

FJERDE SCENE *De forrige. Nöjd.*

LAURA: Har du allerede afleveret depechen?

NÖJD: Som fruen befalede!

DOKTOREN: Nå, så det er dig, Nöjd! Du kender jo forholdene her og ved at ritmesteren er sindssyg. Nu må du hjælpe os og tage dig af den syge.

NÖJD: Hvis jeg kan gøre noget for ritmesteren, så ved han at jeg gør det!

DOKTOREN: Du skal give ham denne trøje på...

AMMEN: Nej, han får ikke lov at røre ham; Nöjd må ikke gøre ham fortræd. Så vil jeg hellere gøre det selv, så forsigtigt, så forsigtigt! Men Nöjd kan jo stå udenfor og hjælpe mig, hvis det bliver nødvendigt... ja, det skal han. (*Det banker på tapetdøren*)

DOKTOREN: Der er han! Læg trojen under Deres sjal på stolen, og gå allesammen ud så længe, så skal pastoren og jeg tage imod ham, for den dør holder ikke mange minutter. – Så, ud!

AMMEN (*ud til venstre*): Herre Jesus, hjælp os!

Laura lukker chiffonieren; derpå går hun ud til venstre. Nöjd går ud i baggrunden.

FEMTE SCENE *Tapetdøren bliver slået så hårdt op at stolen kastes ud på gulvet og låsen går løs. Ritmesteren kommer ind med en stabel bøger under armen. Doktoren og præsten.*

RITMESTEREN (*lægger bøgerne på bordet*): Her kan man læse det alt sammen – og i alle bøgerne. Det var altså ikke mig der var forrykt! Her står i Odysseen, den første sang vers 215. Det er Telemachos

som taler til Athene. »Efter hvad moder har sagt, er jeg søn af ham; men med vished véd jeg det ej; af sig selv kan ingen jo kende sin herkomst.« Og denne mistanke nærer Telemachos til Penelope, den dydigste af alle kvinder. Det er kont! Ikke sandt! Og her har vi profeten Ezekiel: »Dåren siger: Se her er min fader, men hvo kan vide hvis lænder har avlet ham?«

Her fremgår det jo klart! Hvad er det jeg har her? Den russiske litteraturs historie af Merslekow. Ruslands største digter, Alexander Puschkin, blev pint ihjel af rygterne om hans hustrus utroskab langt mere end han døde af den kugle han fik i brystet under en duel. På dødslejet svor han på at hun var uskyldig. Æsel! Æsel! Hvordan kunne han sværge på det? Nu hører I altså at jeg læser mine bøger! – Nej, se Jonas, så du er her! Og doktoren naturligvis! Har I hørt hvad jeg svarede en engelsk dame, som beklagede sig over at irlænderne plejer at kaste tændte petroleumslamper i ansigtet på deres hustruer? – Gud, hvilke kvinder, sagde jeg. – Kvinder? læspe de hun! – Ja, naturligvis! svarede jeg. Når det går så vidt at en mand, en mand som har elsket og tilbedt en kvinde, går hen og tager en tændt lampe og kaster den i ansigtet på hende, så ved man jo nok!

PRAESTEN: Hvad ved man?

RITMESTEREN: Ingenting! Man ved aldrig, man tror kun, ikke sandt Jonas? Hvis man tror så bliver man salig. Ja, det skal jeg love for! Nej, jeg ved at man kan blive usalig i sin tro! Det ved jeg.

DOKTOREN: Hr. ritmester!

RITMESTEREN: Ti stille! Jeg vil ikke tale med Dem; jeg vil ikke høre Dem videretelefonere hvad man taler om derinde! Derinde! Ja, De ved godt! – Hør du Jonas, tror du at du er far til dine børn? Jeg kan huske at I havde en huslærer i huset, han var smuk langt ind i øjnene og tjenestefolkene snakkede om ham.

PRAESTEN: Adolff! Tag dig i agt!

RITMESTEREN: Føl efter under parykken om der ikke sidder to knuder dér. Minsiel, han bliver jo bleg! Ja-ja, de snakker bare, men herre gud, de siger jo så meget. Men vi er og bliver nogle latterlige kanaler, vi ægtemænd. Ikke sandt, hr. doktor? Hvordan stod det til med Deres ægte-sofa? Havde De ikke en løjtnant i huset, hvad? Vent lidt, nu skal jeg prøve at gætte. Han hed . . . (Hvisker doktoren noget i øret) – Ja, men se, han bliver jo også bleg. Bliv nu ikke ked af det. Hun er jo død og begravet, og det der er sket kan ikke gores om! Jeg kendte ham tilfældigvis og han er nu – – se på mig, doktor! – Nej, se mig ind i øjnene – han er major i dragonerne! Du gode gud, jeg tror han også har horn!

DOKTOREN (forpint): Hr. ritmester, vil De være venlig at tale om noget andet!

RITMESTEREN: Ser man det! Han vil straks tale om noget andet, når jeg vil tale om horn!

PRAESTEN: Ved du, kære ven, at du er blevet sindssyg.

RITMESTEREN: Ja, vist ved jeg det. Men hvis jeg fik lov at behandle jeres kronede hjerner et stykke tid, så

blev jeg også snart nødt til at spørre jer indel! Jeg er vanvittig, men hvordan er jeg blevet det? Det rager ikke jer og det rager ingen andre! Vil I nu tale om noget andet.

(Tager fotografialbummet fra bordet)

Herre Jesus, der er mit barn! Mit? Vi kan jo aldrig være sikre. Ved I hvad vi derfor skal gøre, for at man kan være sikker? Først gifter man sig for at få social anseelse; så skiller man sig straks efter; og bliver elsker og elskerinde; og så adopterer man børnene. Så kan man i det mindste være sikker på at det er ens adoptivbørn! Har jeg ikke ret? Men til hvad nytte er alt dette nu? Er der noget der kan hjælpe mig nu, hvor I har taget min evighedstanke fra mig? Hvad nytter mig videnskab og fantasi, når jeg ikke har noget at leve for, hvad kan jeg gøre med livet når jeg ikke længere har nogen ære? Jeg podede min højre arm, min halve hjerne og min halve rygmarv på en anden stamme, fordi jeg troede de skulle vokse sammen og forbinde sig til et mere fuldendt træ, og så kommer der én med kniven og skærer det af under podningsstedet, og så er jeg kun et halvt træ. Men det andet, det fortsætter at vokse med min arm og min halve hjerne, mens jeg sygner hen og dør, thi det var de bedste stykker jeg gav fra mig. Nu vil jeg dø! Gør med mig hvad I vil! Jeg eksisterer ikke længere!

Doktoren hvækker sammen med præsten; de går ind i lejligheden til venstre; straks efter kommer Bertha ind.

SJETTE SCENE Ritmesteren. Bertha.

Ritmesteren sidder sammensunken ved bordet.

BERTHA *(går hen til ham)*: Er du syg, far?

RITMESTEREN *(ser sløvt op)*: Jeg?

BERTHA: Ved du hvad du har gjort? Ved du at du har kastet lampen efter mor?

RITMESTEREN: Har jeg?

BERTHA: Ja, det har du! Tænk hvis der var sket noget med hende?

RITMESTEREN: Ville det have gjort noget?

BERTHA: Du er ikke min far, når du kan tale sådan!

RITMESTEREN: Hvad siger du? Er jeg ikke din far?

Hvordan ved du det? Hvem har fortalt dig det? Og hvem er så din far? Hvem?

BERTHA: Det er i hvert tilfælde ikke dig!

RITMESTEREN: Stadigvæk ikke mig! Hvem så? Hvem?

Det ser ud til at du er godt underrettet! Hvem har sørget for det? Jeg skulle altså også opleve at mit barn kommer og siger mig lige op i ansigtet at jeg ikke er hendes far! Men kan du ikke se at du rammer din mor med det? Forstår du ikke at det er hendes skam hvis det virkelig er sådan!

BERTHA: Du må ikke sige noget ondt om mor, hører du!

RITMESTEREN: Nej, I holder sammen mod mig, alle sammen! Og det har I gjort hele tiden!

BERTHA: Far!

RITMESTEREN: Du må aldrig bruge det ord mere!

BERTHA: Far, far!

RITMESTEREN *(tager hende ind til sig)*: Bertha, mit kære, elskede barn, du er jo mit barn! Ja, ja; det kan

ikke være anderledes. Det er jo sådan! Det andet var kun sygelige tanker, der kommer med vinden ligesom pest og feber. Se på mig, så jeg kan se min sjæl i dine øjne! – Men jeg ser jo også hendes sjæl! Du har to sjæle, og du elsker mig med den ene og hader mig med den anden. Men det er kun mig du skal elske! Du skal kun have en sjæl, ellers får du aldrig fred, og det gør jeg heller ikke. Du skal kun have en tanke, og det skal være min tankes barn, du skal kun have en vilje, og det skal være min.

BERTHA: Det vil jeg ikke! Jeg vil være mig selv.

RITMESTEREN: Det får du ikke lov til! Forstår du, jeg er en kannibal og jeg vil æde dig. Din mor ville æde mig, men det fik hun ikke lov til. Jeg er Saturn, som åd sine børn fordi man havde spået at de ellers ville æde ham. Æd eller bliv ædt! Det er sagen! Hvis jeg ikke æder dig, så æd du mig, og du har allerede vist trønder! Men vær ikke bange, mit elskede barn, jeg skal ikke gøre dig fortræd! (Går hen til våbensamlingen og tager en revolver)

BERTHA (prøver at slippe væk): Hjælp, mor, hjælp, han vil myrde mig!

AMMEN (ind): Hr. Adolf, hvad er det her?

RITMESTEREN (undersøger revolveren): Har du taget patronerne?

AMMEN: Ja, jeg har ryddet dem til side, men sid nu her og vent rolig og stille, så skal jeg finde dem frem igen! (Tager ritmesteren i armen og sætter ham på stolen, hvor han sløvt bliver siddende. Så

tager hun spændetrojen frem og stiller sig bag ved stolen. Bertha lister sig ud til venstre)

AMMEN: Hr. Adolf, kan han huske da han var mit elskede, lille barn, og jeg stoppede dynen godt ned om ham om aftenen, og jeg læste Fadervor for ham. Og kan han huske at jeg stod op om natten for at give ham noget at drikke; kan han huske at jeg tændte lys og fortalte smukke eventyr når han havde onde drømme, så han ikke kunne sove. Kan han huske det?

RITMESTEREN: Fortæl mere, Margret; det gør så godt i mit hoved! Fortæl mere!

AMMEN: Ak, ja, men så skal han også høre efter! Kan han huske at han en gang havde taget den store køkkenkniv for at snitte både, og at jeg så kom ind og måtte narre kniven fra ham. Han var et uforstandigt barn og derfor måtte man narre ham, for han troede ikke at man ville hans eget bedste. – Giv mig den der slange, sagde jeg, ellers bliver han bare bidt! Og se, så gav han kniven fra sig! (Tager revolveren ud af ritmesterens hånd) Og når han skulle klæde sig på og han ikke ville. Så måtte jeg lokke for ham og sige at han skulle få en jakke af guld og gå klædt som en prins. Og så tog jeg det lille livstykke, som bare var af grønt uldgarn, og så holdt jeg det frem foran ham og sagde: stik så begge armene il og så sagde jeg: sid nu stille og roligt mens jeg knapper det på ryggen! (Han har fået trojen på ham) Og så sagde jeg: rejs dig så op og gå ud på gulvet, så jeg rigtigt kan se hvordan

den sidder . . . (*Hun forer ham over til sofaen*) Og så sagde jeg: nu skal han gå ind og gå i seng.

RITMESTEREN: Hvad sagde du? Skulle han gå i seng når han lige var blevet klædt på! – Gid fanden havde dig! Hvad er det du har gjort ved mig (*Prover at gore sig los*) Ah, du satans listige kvindel! Hvem skulle tro at du havde så meget forstand! (*Lægger sig ned på sofaen*) Fanget vingestækket, afmægtig, og så kan man ikke få lov til at dø!

AMMEN: Tilgiv mig, hr. Adolf, tilgiv mig, men jeg ville forhindre at han slog barnet ihjel!

RITMESTEREN: Hvorfor lod du mig ikke slå barnet ihjel? Livet er jo et helvede og døden et himmelrige, og børnene horer himmelen til!

AMMEN: Hvad ved han om det som kommer efter døden?

RITMESTEREN: Det er det eneste man ved noget om, men om livet ved man ingenting! O, havde man bare vidst det fra begyndelsen.

AMMEN: Hr. Adolf, han skal bøje sit hårde hjerte og anråbe sin gud om nåde, thi endnu er det ikke for sent. Det var ikke for sent for røveren på korset, da frelseren sagde: i dag skal du være med mig i paradiset!

RITMESTEREN: Skræpper du allerede efter lig, gamle krage!

Ammen tager salmebogen op af lommen.

RITMESTEREN (*råber*): Nöjd! Er Nöjd der!

Nöjd ind.

RITMESTEREN: Smid denne kvinde ud! Hun vil ose mig

ihjel med salmebogen. Smid hende ud gennem vinduet eller skorstenen eller hvor som helst.

NÖJD (*ser på ammen*): Gud bevare hr. ritmesteren, men, men jeg kan ikke! Jeg kan virkelig ikke! Havde det bare været seks mandfolk, men et fruentimmer!

RITMESTEREN: Kan du ikke klare et fruentimmer, hvad?

NÖJD: Jo, jeg kan nok klare hende, men det er som man ikke vil lægge hånd på et fruentimmer.

RITMESTEREN: Hvorfor det? Har de måske ikke lagt hånd på mig?

NÖJD: Jo, men jeg kan ikke, hr. ritmester! Det er fuldstændig som om De bad mig om at slå præsten. Det sidder som religion i kroppen på én! Jeg kan ikke!

SYVENDE SCENE *De forrige. Laura giver Nöjd et vink om at gå.*

RITMESTEREN: Omfale! Omfale! Nu leger du med kol-len mens Herkules spinder din uld!

LAURA (*går hen til sofaen*): Adolf! Se på mig. Tror du jeg er din fjende?

RITMESTEREN: Ja, det tror jeg. Jeg tror at I alle er mine fjender! Min mor, som ikke ville have at jeg kom til verden, fordi jeg skulle fødes med smerte, hun var min fjende, da hun berøvede mit første livsfrø dets næring og halvvejs gjorde mig til krøbling! Min søster var min fjende, da hun lærte mig at jeg

skulle være hende underdanig. Den første kvinde jeg omfavnede var min fjende, da hun gav mig ti års sygdom som løn for den kærlighed jeg havde givet hende. Min datter blev min fjende, da hun skulle vælge mellem mig og dig. Og du, min hustru, du var min dødsfjende, thi du forlod mig ikke for jeg lå livløs tilbage!

LAURA: Jeg ved ikke af at jeg nogensinde har haft til hensigt at gøre alt det, du mener jeg har gjort. Det er måske sket at der er dukket en dunkel lyst op i mig efter at få dig bort fordi du stod i vejen for mig, og hvis du kan se en plan i min måde at handle på, så er det muligt at den har eksisteret, men jeg så den ikke selv. Jeg har aldrig reflekteret over begivenhederne, de er langsomt gledet afsted på de skinner, som du selv har lagt ud, og over for Gud og min egen samvittighed føler jeg mig uskyldig, selv om jeg ikke er det. Din eksistens har været som en sten på mit hjerte, den har presset og presset indtil hjertet prøvede at kaste den hæmmende tyngde af sig. Ja, sådan er det sket, og hvis jeg uforskyldt har slået dig, så beder jeg dig om tilgivelse.

RITMESTEREN: Det lyder jo håndgribeligt! Men hvad hjælper det mig? Og hvem har skylden? Måske det åndelige ægteskab? For i tiden giftede man sig og fik en hustru; nu går man i kompagniskab med en erhvervsudoverske eller flytter sammen med en ven! – Og så har man samleje med kompagnonen og skænder vennen! Hvor blev kærligheden af, den sunde, sanselige kærlighed? Den døde ved samme

lejlighed! Og hvad kommer der ud af denne kærlighed på aktier, udstedt på ihændehaveren uden solidarisk ansvar! Hvem er ihændehaveren når krakket kommer? Hvem er den kødelige far til det åndelige barn?

LAURA: Og hvad din mistanke om barnet angår, så er den helt ubegrundet.

RITMESTEREN: Det er det der er det forfærdelige! Hvis den i det mindste havde været begrundet, så havde man haft noget konkret, noget at holde sig til. Nu er det kun skygger, som gemmer sig i buskene og stikker hovedet frem for at le ad én, nu er det som at slås med luft, at gøre skinangreb med løst krudt. En virkelighed der var fatal ville have vakt modstand, spændt liv og sjæl til handling, men nu ... nu opløser tankerne sig i tåger, og hjernen maler i tomgang indtil den bryder i brand! Giv mig en pude under hovedet! Og læg noget over mig, jeg fryser! Jeg fryser så forfærdelig!

Laura tager sit sjal og breder ud over ham. Ammen går ud efter en pude.

LAURA: Ræk mig din hånd, min ven!

RITMESTEREN: Min hånd! Som du selv har bagbundet ... Omfale! Omfale! Men jeg kan føle dit bløde sjal mod min mund; det er så lunt og så blødt som din arm, og det lugter af vanilje ligesom dit hår da du var ung! Laura, da du var ung og vi gik sammen i birkeskoven med de gule blomster og droslerne rundt om os, det var så dejligt, dejligt! Tænk hvor livet har været skønt og hvordan det så er blevet. Du ønskede ikke at det skulle blive sådan som

det er nu, jeg ønskede det ikke, og alligevel blev det sådan. Hvem er det da der råder over livet!

LAURA: Gud alene råder ...

RITMESTEREN: Så er det stridens gud! Eller gudinde herefter! Tag den kat væk som ligger på mig! Tag den væk!

Ammen kommer ind med puden, hun tager sjalet væk.

RITMESTEREN: Giv mig min våbenfrakke! Kast den over mig!

Ammen tager våbenfrakken fra stumtjeneren og lægger den over ham.

RITMESTEREN: Ak, mit hårde loveskind, som du ville tage fra mig. Omfale! Omfale! Du listige kvinde, som var fredsvæn og opfandt afvæbningen. Vågn op, Herkules inden de tager kollen fra dig! Du ville også narre rustningen fra os og lod som om du troede den kun var til pynt. Nej, det var jern, du, inden den blev pynt. Før i tiden var det smeden som lavede våbenfrakken, men nu er det syersken! Omfale! Omfale! Den rå styrke er faldet for den lumske svaghed, tvi dig, du satans kvinde og forbandet være dit køn! (Han rejser sig for at spytte, men falder tilbage på sofaen) Hvad er det for en pude du har givet mig, Margret! Den er så hård og så kold, så kold! Kom og sæt dig her ved siden af mig på stolen. Sådan ja! Må jeg lægge mit hoved i dit skød! Sådan – Her er så varmt! Lær dig over mig så jeg kan føle dit bryst! – Ah, det er saligt at sove ind ved en kvindes bryst, moderens eller elskerindens, men saligst ved moderens!

LAURA: Vil du se dit barn, Adolf? Vil du?

RITMESTEREN: Mit barn? En mand har ingen børn, det er kun kvinder som får børn, og derfor kan fremtiden blive deres, mens vi dør barnløse! – Fadervor, du som er i himlen!

AMMEN: Hør, han beder til Gud!

RITMESTEREN: Nej, jeg beder til dig for at du skal dysse mig i søvn – for jeg er så træt, så træt! God nat, Margret, og velsignet være du blandt kvinder! (Han rejser sig op, men falder med et højt skrig tilbage i ammens skød)

OTTENDE SCENE Laura løber hen mod døren til venstre og kalder på doktoren, som kommer ind med præsten.

LAURA: Hjælp os doktor, hvis det ikke allerede er for sent? Se, han trækker ikke vejret mere!

DOKTOREN (undersøger den syges puls): Det er et slagtilfælde!

PRÆSTEN: Er han død?

DOKTOREN: Nej, han kan komme til live endnu, men vi ved ikke hvordan den opvågning bliver.

PRÆSTEN: Forst dø, og så bagefter dommen ...

DOKTOREN: Ingen dom! Og ingen anklager! I, som tror at der er en gud som styrer menneskenes skæbne, I kan jo tale med ham om dette anliggende.

AMMEN: Ak, pastor, han bad til Gud i sin sidste stund!

PRÆSTEN (til Laura): Er det sandt?

LAURA: Det er sandt!

DOKTOREN: Dette har jeg lige så vanskeligt ved at bedømme som sygdommens årsag. I alle tilfælde hol-

der min kunst op her. Nu kan De jo prøve Deres,
hr. pastor.

LAURA: Er det alt hvad De har at sige ved dette døds-
leje, doktor?

DOKTOREN: Det er alts! Mere ved jeg ikke. Den der ved
mere, lad ham tale!

BERTHA (ind fra venstre, løber hen til moderen): Mor,
mor!

LAURA: Mit barn! Mit eget barn!

PRAESTEN: Amen!

GYLDENDALS TEATER

Kjeld Abell DAGE PÅ EN SKY

Kjeld Abell JUDITH

Kjeld Abell MELODIEN, DER BLEV VÆK

Kjeld Abell VETSEREN BLOMSTRER IKKE FOR ENIVER

Edward Albee ZOO STORY

Maxwell Anderson VINTERSOLHVERV

Jean Anouilh ANTIGONE

Brendan Behan SÆRLINGEN

H. C. Branner SØSKENDE

Bertolt Brecht DEN KAVKASISKE KRIDTCIRKEL

Bertolt Brecht GALILEIS LIV

Ernst Bruun Olsen TEENAGERLOVE

Max Frisch ANDORRA

Max Frisch BIEDERMANN OG BRANDSTIFTERNE

Max Frisch BIOGRAFI

Max Frisch DON JUAN ELLER KÆRLIGHEDEN TIL GEOMETRIEN

Nordahl Grieg NEDERLAGET

Henrik Ibsen GENGANGERE

Henrik Ibsen TEER GYNT

Jesper Jensen og Klaus Rissbjerg DISKRET OPHOLD

Erik Knudsen SLAP AF GAMLE OG NYE TASKENSPILE

Finn Methling REJSEN TIL DE GRØNNE SKYGGER

Arthur Miller EN SÆLGERS DOD

Henri Nathansen INDENFOR MURENE

Eugene O'Neill LANG DAGS REJSE MOD NAT

Leif Petersen PRØV DET SELV – OG NYD DET

Luigi Pirandello SEKS PERSONER SØGER EN FORFATTER

Klaus Rissbjerg HVAD EN MAND HAR BRUG FOR

William Shakespeare EN SKÆRSOMMERNATSDRØM